Promjene U Novom Crkvenom Zakoniku

Napisao:

Dr. JOSIP CAREVIĆ.

Cijena kr. 3.

SPLIT
LEONOVA TISKARA
1918.

Vlastitom nakladom.

PROMJENE
U NOVOM CRKVENOM ZAKONIKU.

NAPISAO

Dr. JOSIP CAREVIĆ.

SPLIT
Leonova Tiskara
1918.

Dozvolom crkvene vlasti.

Predgovor.

Novi crkveni zakonik [1]) dobio je obvezatnu moć ove godine na *Duhove* t. j. **dne 19. svibnja 1918.** Ovo remek djelo modernog zakonoslovlja sastoji se iz pet knjiga (libri): **1. Općenita pravila** (zakoni i njihovo tumačenje). **2. Osobe** (kler, crkvene službe, redovničke osobe, svjetovnjaci, društva itd.) **3. Stvari** (sakramenti, sv. mjesta i sv. vrijeme, grobišta, post, služba Božja, propovijed, škole, zabrana knjiga, ispovjest vjere, nadarbine, crkvena dobra, crkvene zgrade i. t. d.) **4. Postupnik** (gragjanski postupnik, kazneni postupnik, ženitbeni postupnik, postupnik pri proglašivanju blaženih i svetih). **5. Prestupci i kazne.**

Svaka se knjiga dijeli u *titule*, tituli u *kanone*, koji teku kroz čitavih pet knjiga, a ima ih na broju **2414**. Kanoni opet, ako su odulji, dijele se u paragrafe i brojeve. Oblik dvanaestine, koji sada imamo pri ruci, sadrži XXXIII. 870 str.; XXXII. prve stranice sadrže predgovor kardinala Gasparri-a; konstituciju Benedikta XV. »Providentissima Mater Ecclesia« od 27/5 1917, u kojoj se veli: »*praesentem codicem sic ut* »*digestus est promulgamus*, *vim legis posthac habere* »*pro universa Ecclesia decernimus*, *jubemus*... *Iubemus* »*ut ea* (praescripta huius codicis) *vim obligandi ha-* »*bere non incipiant nisi a die Pentecostes anni proxime*

[1]) Codex iuris canonici. Pii X. P. M. iussu digestus. Benedicti XV. auctoritate promulgatus. Romae, Typis Polyglottis Vaticanis 1917; u 12° broš. zapada Kr. 26; uvezan u $^1/_2$ perg. Kr. 40. Postoji i oblik osmine sa navodima isprava na dnu svake stranice: uvezan u $^1/_2$ platna zapada Kr. 60, a u $^1/_2$ kože Kr 70. Nabavlja se preko »Hrvatske Knjižare« — Split.

»*venturi.*« [1]) Kanoni se protežu na 656 str. Od 657 str. do svršetka objelodanjene su i neke važne isprave; pak corrigenda et addenda«; »Motu proprio« Benedicti XV. »Cum iuris canonici codicem« 15/IX. 1917, kojim se ustanovljuje komisija za ispravno tumačenje kanona; pri svrhi se nalazi još opširni: »Index analytico — alfabeticus« i obično kazalo sadržaja (741—870 str.).

Godina 1917. kada je proglašen novi zakonik, biti će raskrižanom točkom u povijesti kanonskog prava, a po tom i u povijesti crkve katoličke. Novim kodeksom počinje novo doba, novi procvat crkvenopravne književnosti, kao što je nekad dekretom Gracijanovim i kasnije autentičnim zbirkama Dekretala zavedeno bilo zlatno doba za kanonsko pravo. Stoga će imena Pija X. i Benedikta XV., te njihova Raymundus de Pennafort, učenog kardinala Gasparri, koji je za preko 13 godina svoje najbolje sile posvetio radu oko kodifikacije, ostati u povijesti ovjekovječena zlatnim pismenima. Pred nama je preuregjen drevni zakonik, jedan od prvih zakonika što ih je svijet dao; zakonik, koji je crkva, kao savršeno društvo, od rimskih vremena, kroz srednji vijek i novije doba divnom mudrošću sazdala i kojim se od toliko vjekova marljivo bave najveći crkveni i svjetovni pravnički učenjaci. Ovo je zacijelo novi dokaz uvijek svježe životne snage katoličke crkve, jer je u malo više od jednog desetljeća mogla da izvrši djelo, za koje i velike države trebaju duge nizove godina.[2]) Zakonik je pisan lijepom latinštinom i ugodno se čita.

Prema razdiobi novog zakonika iznijeti ćemo ovdje najznamenitije promjene i razjašnjenja obzirom na dosadašnje kanonsko pravo; ujedno će biti naznačeno, gdje se dotična promjena ili razjašnjenje ima primijeniti kod **Aichner-a**: »Compendium iuris ecclesiastici« Brixinae 1911, undecima editio, i kod **Belaj-a**

---

[1]) Cod. iur. can. p. XXVIII.

[2]) Stimmen der Zeit, Herder, Wien 1917. br. 12. »Dan« 1917. br. 21.

Katoličko crkveno pravo, Hartman, Zagreb 1901. Ovim retcima želimo doći u susret našem dušobrižnom svećenstvu, da se uzmogne kroz najkraće vrijeme snaći u novom kanonskom pravu i *uočiti* one promjene, koje u praksi već treba provoditi.

I. Općenita pravila (Normae generales).

1. Crkveno pravo (ius ecclesiasticum) jest skup valjanih zakona, kojima se uregjuju *vanjska* djela članova crkve spram crkve i megjusobno. **Belaj** o. c. p. 4.

Po dosadašnjem pravu izraz *ius canonicum* (kanonsko pravo) odnosio se je lih na one zakone, te ih sadržavaše stari zakonik (corpus iuris canonici), dok je izraz *ius ecclesiasticum* bio širi, jer se je protezao i na one zakone, koje je vlast crkvena izdavala sve do u naše doba, izakako je stari zakonik bio zaključen. **Aichner** o. c. p. 9, e. U novom pak zakoniku *ius canonicum* ima isto značenje kao *ius ecclesiasticum*, što se razabire iz naslova novog zakonika, koji glasi »*Codex iuris canonici*,« a obuhvata sve crkvene zakone: i stare pridržane i najnovije. [1])

2. Novi zakonik obvezuje jedino latinsku (zapadnu crkvu), a za istočnu je obvezatan lih ondje, gdje to proistječe iz naravi same stvari (**Codex iur. can. c. 1.**).

3. Liturgični propisi, koji u zakoniku nijesu izričito ukinuti, ostaju u krijeposti (**Can 2**).

4. Upogled sadržaja konkordata sklopljenih izmegju sv. Stolice i pojedinih država ne mijenjaju ništa protivne ustanove novog zakonika (**Can. 3**). **Aichner** o. c. p. 27 ss. **Belaj** o. c. p. 11.

5. Zakonito stečena prava, povlastice i indulti, te ih je podijelila sv. Stolica, ostaju i nadalje u krijeposti, ako ih zakonik izričito ne opozivlje (**Can. 4.**)

6. Općeniti i posebni običaji, koji su u zakoniku *izričito* zabačeni, bivaju ukinuti, te se ni u buduće ne će više trpjeti. Običaje, koji u zakoniku nijesu *izričito* zabačeni, mogu biskupi trpjeti takogjer nakon objelo-

[1]) Haring; Zusammenstellung der wichtigsten durch den neuen Codex iuris canonici herbeigeführten Änderungen. S. 2. Graz, Verlag Moser, 1818², K 2.80.

danjenja novog zakonika, ako je takove običaje teško ukinuti, i ako su »stoljetni« ili »od pamtivijeka« (si centenariae sunt etimmemorabiles).

Svi su drugi običaji ukinuti ukoliko to u zakoniku nije drugačije odregjeno. (**Can. 5.**) Pravovaljani običaj može nastati samo u *pravom* društvu t. j. u biskupiji, stolnom ili zbornom kaptolu, samostanu, udruzi, ali ne u župi, niti u dekanatu, niti u sjemeništu ili alumnatu, jer ovo nijesu prava društva, koja su sposobna da barem *prime* neki crkveni zakon *) (communitas quae legis ecclesiasticae saltem recipiendae capax est. **Can. 26**). Obzirom na *pravovaljanost običaja* proti zakonu i preko zakona do sada bijaše prijeporno pitanje, da li se u tu svrhu zahtijeva trajanje od 10 ili od 40 godina, i dali zakonito trajanje ima odrediti crkvena vlast. **Aichner**, o. c. p. 32—37; **Belaj** o. c. p. 20.

Novi zakonik riješava prijeporno pitanje tim što u rečenu svrhu odregjuje trajanje od *četrdeset godina* (per annos quadraginta continuos et completos praescripta. **Can. 28.**) Primijenjen je dakle ovdje rimsko pravni rok zastarjelosti, koji je vrijedio u tužbama proti crkvi t. j. »*ljudski vijek*« »*ljudsko pamćenje*« u smislu starih Rimljana. [1])

Proti crkvenom zakonu, koji *izričito* zabranjuje buduće običaje, može zastarjeti samo takov običaj, koji je razborit, te »stoljetan« ili »od pamtivjeka« (**Can. 27**).

7. Općenite i posebne zakone ukidaju protivne odredbe novoga zakonika; izuzetak je, ako se u zakoniku obzirom na posebne zakone što osobita odregjuje. Odredbe, te su uzete iz staroga prava, treba tumačiti prema staroj pravnoj nauci. Kanone, koji su samo djelomično uzeti iz staroga prava, u koliko se s ovim slažu, treba tumačiti prema starom pravu, ukoliko se pak udaljuju od staroga prava, treba ih doslovno tumačiti. U dvojbi, da li se koji kanon razilazi

*) buduć se ovima izdaju samo nalozi.

[1]) Schmöger, Das neue Kirchenrechtsbuch von 1917, S., Pustet, Salzburg 1917. **Noldin**, Supplementum p. 14. Oenniponte6 Rauch 1918.

od staroga prava, predmnijeva stoji za staro pravo. Aichner, p. 756; Belaj, p. 262. Kaznene odredbe, te se u zakoniku ne navagjaju, treba smatrati ukinutima. Dišiplinarni zakoni, koji su do sada vrijedili, ali u zakoniku nijesu sadržani niti izričito niti neupravno, gube pravovaljanost; izuzetak je, ako se radi o liturgičnim propisima ili o odredbama *naravnoga* i *pozitivno-božanskoga zakona*. (Can. 6.) Iz rečenoga slijedi izmegju ostaloga i ovo: stari »corpus iuris canonici« izgubio je neposrednu važnost i valjanost, isto tako »*disciplinarni dekreti tridentinskog sabora*« i cenzuralna konstitucija »*Apostolicae Sedis*« sa odnosnim naknadnim odredbama.[1])

8. Nazivom »*Sedes Apostolica*«. vel »*Sancta Sedes*« označuju se u novom zakoniku ne samo Rimski Papa, nego takogjer »kongregacije«, »sudišta« i »uredi« preko kojih Rimski Papa obično obavlja poslove čitave crkve; izuzetak je, ako se iz naravi same stvari ili iz sadržaja drugačije razabire. (Can. 7.)

9. Obzirom na početak obvezatnosti *papinskih* zakona, te ih donosi papinski službeni list: »*Acta Apostolicae Sedis*« *u Rimu*, do sada je vrijedilo načelo ustanovljeno u konstituciji Pija X. »Promulgandi« dne 29/9 1908, koje odregjuje, da dotični zakoni obvezuju netom se objelodane u spomenutom službenom listu, ako sv. Stolica drugačije ne odredi. Aichner p. 753; Belaj p. 261.

Novi zakonik naprotiv odregjuje, da obvezatnost takovih zakona počinje tri mjeseca nakon nadnevka što ga nosi dotični svezak lista *A. A. S.* Dakle tek neko vrijeme iza proglašenja (Can. 9.)

Biskupski zakoni obvezuju netom su redovito proglašeni, ako sam zakon drugačije ne odregjuje. Način proglašenja propisuje biskup.[2]) (Can. 335, § 2.)

10. Zakoni se odnose na *buduće* čine, a ne na prošaste, osim u slučaju, kada zakon to naročito izriče (Can. 10.) Aichner p. 753. Belaj p. 261.

---

[1]) Haring, o. c. p. l.
[2]) Noldin, Supplementum p. 10.

11. *Stranci* (peregrini), prema dosadašnjem pravu, uživahu povlastice dotičnog predijela, gdje se nalažahu; mogahu n. p. jesti mesa u postni dan, koji je posebnom povlasticom u dotičnom predijelu bio ukinut. Can. 14 novog zakonska šuti o takovom slučaju. Ipak ne možemo iz takovog mučanja zaključiti, da je uživanje spomenute povlastice ukinuto, jer se ono ne temelji baš na kakovom pozitivnom zakonu, nego na načelu da pogodnosti treba proširiti (favores sunt ampliandi), koje načelo vrijedi i u novom pravu i uvijek će vrijediti. Aichner p. 755. Belaj p. 262.

Beskućnici (vagi) po starom pravu ne bijahu obvezani posebnim zakonima mjesta, u kojem se slučajno nalažahu, jer čovjek postaje podanikom naprama nekom zakonu, tek po svojem boravištu. Novi zakonik ovo preinačuje te propisuje glede beskućnika, da su obvezani općenitim crkvenim zakonima i *posebnim* zakonima svog slučajnog boravišta. (Can. 14). U ovoj se tački slaže austrijsko pravo sa novim zakonikom. Ovakova promjena može imati praktičnu vrijednost obzirom na propise o ženitbi, te o svetačnim i posnim danima. [1])

Vlastiti župnik ili Ordinarij obzirom na beskućnike jest župnik ili Ordinarij mjesta, gdje se beskućnik nalazi. (Can. 94, § 2) Kod ovakovih vjenčanja potrebita je velika opreznost i marljivo propitivanje. Aichner p. 683. Belaj p. 395, VIII.

12. Zakon se može autentično tumačiti tako, da mu se smisao razjasni (interpretatio declarativa seu comprehensiva), ili raširi (extensiva), ili napokon suzi (restrictiva). Do sada bijaše prijeporno pitanje, da li razjašnjenje zakona (interpretatio *comprehensiva)*, potrebuje novog proglašenja, e da postane obvezatnim ili inako. Novi zakonik riješava to pitanje i propisuje slijedeće: ako tumačenje samo razjašnjuje riječi zakona, koje su u sebi *sigurne*, ne potrebuje novog proglašenja te vrijedi i unatrag; ako tumačenje zakon

---

[1]) Schmöger o. c. p. 6.

suzuje ili *raširuje* ili *dvojbeni* [1]) zakon osvijetljuje, ne vrijedi unatrag i treba ga proglasiti [2]) (**Can. 17 § 2**) **Aichner**. p. 756; **Belaj** p. 262.

13. **Prestanak zakona.** Obvezatnost zakona prestaje izmegju ostaloga, ako prestane svrha, radi koje je zakon izdan. Svrha zakona prestaje *protivno* (contrarie), kada je obdržavanje dotičnog zakona škodljivo ili veoma teško ili posve uzaludno; svrha zakona prestaje *niječno* (negative), ako ova u pojedinom slučaju ne postoji, ali opsluživanje zakona u tom slučaju nije ni škodljivo ni nemoguće niti posve uzaludno obzirom na društvo. **Aichner** p. 157. **Belaj** p. 363. Tako n. p. svrha zakona prestaje *protivno,* ako se zabrana čitanja neke zle knjige u pojedinom slučaju ne može obdržavati bez škode po vjeru, jer se bez čitanja te knjige ne mogu dostojno odbiti napadaji na vjerske svetinje; naprotiv svrha zakona prestaje *niječno*, ako stoji samo to, da čitanje knjige nekom stalnom čitaocu ne nanosi nikakove škode. Svi se pisci slažu, da zakon ne obvezuje, kada mu svrha prestaje *protivno*, jer se tada možemo poslužiti epikijom. Glede drugog slučaja, t. j. kada zakon prestaje samo *niječno*, većina bogoslovaca bijaše mnijenja, da u takovim okolnostima zakon i pojedinca ipak obvezuje, dok nekoji pisci kao n. p. *Tamburini* smatrahu vjerojatnim obratno mnijenje t. j. da zakon u takovom slučaju ne obvezuje i prema tomu, da pojedinac naprosto može n. p. čitati zabranjenu knjigu, kada dotična knjiga njemu ne škodi.[3]) Proti ovom drugom mnijenju imamo sada jasno slovo zakona jednako važno za *moraliste* i za *juriste*, koje veli: zakoni izdani. da se izbjegne općenita pogibelj obvezuju i pojedinca takogjer onda, ako u pojedinom slučaju ne postoji dotična pogibelj. (**Can. 21.**) Stoga nesmijemo nikada bez dozvole izostaviti proglašenje vjenčanja, premda u pojedinom slučaju ne prijeti pogibelj ne-

[1]) Wernz I. n. 100.
[2]) Noldin, Supplementum p. 10.
[3]) Noldin, De principiis theologiae moralis vol. I. n. 174, Oenniponte Rauch, 1905[5].

valjanog vjenčanja; isto vrijedi i glede čitanja zabranjenih knjiga [1]).

14. **Računanje vremena.** Vrijeme razlikujemo u *pravo* (verum), koje se odregjuje prema prividnom kretanju sunca; *srednje* (medium) prema kojemu računamo sve dane jednakima, premda su obzirom na pravo vrijeme nejednaki. Srednje vrijeme ili je *mjesno* (locale), koje se ravna po vlastitom meridijanu ili je *zakonsko* (legale), jer se ravna po tugjem meridijanu.[2]) Novi zakonik propisuje: pri računanju dnevnih ura treba se držati *općenitog* mjesnog običaja, ali se pri čitanju *privatne* mise, kod privatnog molenja časoslova, kod primanja sv. pričesti i upogled opsluživanja zakona posta i nemrsa, može slijediti i *pravo* vrijeme i *srednje*, bilo ono *mjesno* ili *zakonsko*, *predijelno* ili kakvo drugo *izvanredno*, premda se u dotičnom mjestu uobičajilo drugačije računanje (**Can. 33, § 1**).

Glede računanja vremena obzirom na dospijetak ugovornih obveza, nek se obdržavaju propisi gragjanskog prava u dotičnoj zemlji, ako se u ugovoru izričito drugačije ne odregjuje. (**Can. 33, § 2**).

15. **Otpisi** (rascripta) zovu se papine i biskupske naredbe, koje ovi pismeno daju na molbu pojedinaca, te u njima ili sude što je *pravo* (rescripta jusfitiae), ili podijeljuju zamoljenu *milost* (rescripta gratiae) ili čine i jedno i drugo (rescripta mixta). **Belaj** p, 9; **Aichner**, p. 25.

Otpis, u kojemu se podijeljuje zamoljena milost, zove se rescriptum gratiae factae, a onaj, u kojem papa ili biskup daje drugomu vlast, da u njegovo ime podijeli traženu milost, zove ae rescriptum gratiae faciendae. Svatko može ne samo za sebe, nego i za drugoga izmoliti otpis ili odgovor, ma i ne bio na to opunovlašten. (**Can. 37.**) Izuzimlju se izopćeni, koji ne mogu izmoliti otpisa, osim u koliko se tiče izopćenja ili priziva. Can. (**2265, § 2.**) Bitni uvjeti u ot-

[1]) S. Alphonsus n. 199.
[2]) Noldin, Theol. moralis vol. III p. 167.

pisima započinju riječima, *si, dummodo* i sl. (Can. 39). Uvijek se predpostavlja, da se molba temelji na istini t. j. uvjet: *si preces veritate nitantur.* (Can. 40.) Ovaj uvjet mora se ispuniti kod otpisa sa »*gratia facta*« u vrijeme udijeljenja, a kod otpisa sa »*gratia facienda*« u vrijeme provedenja (Can. 40). *Obreptio* t. j. izloženje neistine u molbi ne škodi valjanosti otpisa, ako je istinito barem jedno poticalo (causa motiva) (Can. 42, § 2). Isto vrijedi glede *subreptio* t. j. prišućivanja istine. Milost, uskraćenu od jedne kongregacije ili ureda rimske kurije, nevaljano podijeljuje druga kongregacija ili ured ili mjesni Ordinarij, akoprem ima vlast, bez dozvole dotičnog ureda, koji je milost zanijekao, izuzev prava sv. Penitencijerije. (Can. 43.) Isto tako je nevaljan otpis milosti, koji netko primi od biskupa, iza kako mu je bio uskraćen od generalnog vikara, ako uskratu u molbi ne spomene. Kad je pak milost uskraćena od biskupa, ne može se nikada dobiti od generalnog vikara, akoprem se uskrata spomene, bez privole biskupove. (Can. 44, § 2). Otpisi, za koje nije propisan nikakav rok prikazanja, mogu se prikazati u svako doba, ali treba da je isključena prijevara. (Can. 52.) Izvršitelj može tek onda valjano vršiti svoju službu, kad je primio odluku imenovanja ili je uredovno bio obznanjen o izboru. (Can. 53.) Opoziv otpisa postaje pravomoćnim priopćenjem molitelju. (Can. 60, § 1). Za izvanjski forum potrebit je *pisani* odgovor. (Can. 56). Izvršitelj može prema svojoj uvigjavnosti uzeti sebi i zamjenika, osim ako je zamjena izričito zabranjena ili ako je zamjenik unaprijed odregjen (Can. 57, § 1), ili ako je izvršitelj izabran s obzirom na svoju osobu (electa industria personae) (Can. 57, § 2).

16. **Povlastice.** Povlastica je privatan zakon, kojim se nešto posebna dozvoljava protiv zakona ili preko zakona.[1]) Povlastica je ili osobna ili stvarna. Jestnom povlasticom se dobiva pravo nešto činiti, niječnom se daje pravo nešto ne činiti.

[1]) Suaresius, De legibus P. II. l. 8, c. 1. n. 3.

Povlastica, te se daje bez obzira na čije zasluge zove se *dobrovoljna* (gratuitum), a ona te se daje kao nagrada za nečije zasluge zove se *zaslužna* (remunerativum). *Neopredijeljena*, koja traje, dok ne bude opozvana, *opredijeljena*, koja se daje za odregjeno vrijeme. Belaj p. 264; Aichner p. 760.

Do sada su se povlastice sticale samo podijeljivanjem zakonodavca i protezanjem (per communicationem). Po *novom* pravu povlastice se postižu takogjer zakonitim *običajem* ili *zastarom* (Can. 63, § 1). Posjed stogodišnji ili od pamtivjeka neke povlastice jest podloga za predmnijevu, da je povlastica zbilja podijeljena (Can. 63, § 2.) Navadne povlastice (facultates habituales) ubrajaju se megju povlastice preko zakona. (Can. 66, § 1.) Takove povlastice, ako nijesu od pape podijeljene isključivo *osobi* biskupa i drugih, o kojima govori can. 199 na prestaju s gubitkom prava sa strane biskupa, akoprem ih je on počeo izvršavati, nego prelaze na nasljednika biskupova; isto tako, kada su podijeljene biskupu pripadaju takogjer generalnom vikaru. (Can. 66, § 2).

Podijeljenu povlasticu prate takogjer ostale oblasti potrebite za njezino provagjanje; prema tomu u vlasti otpusta (dispensationis) sadržana je takogjer vlast odriješenja od crkovnih kaznâ, ako takove u slučaju postoje, ali samo u svrhu otpusta (Can. 66, § 3). Povlastica se smatra trajnom, ako se protivno ne razabire iz sadržaja (Can. 70). Općenitim zakonom, koji se protivi sadržaju povlastica, te se nalaze u novom crkvenom zakoniku, biti će ove u buduće ukinute. Glede ostalih povlastica vrijedi can. 60, koji veli, da se ne ukidaju, ako to nije u zakonu izričito napomenuto. (Can. 71).

Novi propis je i ovaj: povlastica se gubi, ako njezin sadržaj uslijed promijenjenih okolnosti postane nedopušten ili škodljiv. (Can. 77). Zloporabe pri primjeni povlastice mora Ordinarij prijaviti sv. Stolici. (Can. 78).[1])

[1]) Haring, p. 4. Noldin, Supplementum p. 13. Theol. Quartalschrift, S. 1709, 1917, IV. H. Linz.

17. **Otpustom** ili oprostom (dispensatio) izuzima zakonodavac podložnika od obdržavanja crkvenoga zakona u pojedinom slučaju. **Belaj**. p. 263; **Aichner** p. 758. Da bude otpust dozvoljen zahtijeva se dostatan uzrok; ako otpust daje niži od poglavara dostatan se uzrok zahtijeva i za *valjanost*. (**Can. 84**, § 1). Biskupi do sada mogahu oprostiti od obdržavanja svih općenitih crkvenih zakona, od kojih običavaše oprostiti sv. Stolica, samo onda ako bijaše teško obratiti se sv. Stolici i ako je bilo pogibeljno čekati (si difficilis sit recursus ad s. Sedem et simul in mora sit periculum gravis damni). Ovu nauku izričito potvrgjuje (**Can. 81**.) Od obdržavanja propisa pokrajinskog sabora može biskup samo u pojedinim slučajevima i zbog važnog razloga osloboditi (**Can. 82** i **291**, § **2**).

Župnici ne mogu osloboditi niti od općenitog niti od posebnog zakona, osim ako im je ova vlast izričito podijeljena (**Can. 83**.) Župnicima je izričito podijeljena vlast, da mogu zbog važnih razlog pojedine vjernike, a takogjer i strance, koji se u župi zadrže, osloboditi od općenitih crkvenih zakona upogled zapovjednih blagdana i postnih dana. (**Can. 1246**, § **1**) [1]). Ovaj će propis novog zakonika sigurno uzradovati svakoga župnika. Do sada mogaše župnik dosta rijetko, uslijed *povlastice* ili *običaja*, osloboditi od zakona posta i u svetačnim danima od težačkih poslova, ali nikada nije mogao osloboditi od dužnosti slušanja sv. mise. [2]) Prema bečkom pokrajinskom saboru god. 1858 može župnik u slučaju nevremena dozvoliti težačke radnje, ali ne može osloboditi od dužnosti slušanja sv. mise. Kanon 1245 veli doslovno: »ne samo Ordinariji mjesta (t. j. biskup, generalni vikar, kaptolski vikar) nego takogjer i **župnici** mogu »sebi podložne vijernike i pojedine obitelji, takogjer »i izvan svoje župe, i u svojoj župi takogjer strance, »osloboditi od općenitog zakona obdržavanja blag»dana, te posta i nemrsa i obaju skupa, u pojedinim »slučajevima i radi važnih razloga«. Nu treba zapamtiti, da je pri podijeljevanju ovakovog otpusta potrebit *zakonit* i *razborit* razlog, koji se u ovom slučaju ne odnosi samo na dopuštenost (liceitas) otpusta, već je neophodno potrebit i za samu *valjanost* (validitas) otpusta prema kanonu 84, § 1, koji veli: »alias dispensatio ab inferiore data *illicita* et *invalida* est«.

[1]) Haring p. 4.
[2]) Müller, Theol. moralis[6], I, 256; II, 490.

Prema tomu otpust je dopušten samo dotle, dok postoji takav razlog; ovo je zbilja za svakoga župnika vrlo ozbiljno pitanje savjesti, jer bi se inače moglo dogoditi, da na mjesto crkvenog zakona i običaja stupi nehaj i pustoš. Župnik ne može dati otpusta *cijeloj* župi, nego samo pojedinim *osobama* i *obiteljima*, jer bi inače ukinuo crkveni zakon, a to ne može niti biskup. [1]) Župnicima su izjednačeni *upravitelji* župa in spiritualibus i župski *provizori*. (**Can. 451**.) Župski pomoćnici tu nijesu ubrojeni. [2])

Uslijed *indulta* od Ordinarija mjesta zakonito udijeljena prestaje obveza općenitog zakona takogjer za sve redovnike, koji borave u dotičnoj biskupii, ali se ovo ne odnosi na zavjete i posebne konstitucije pojedinih redova. (**can 620**).

18. **Razno**. Pretiskavanje i prijevod novog zakonika može uslijediti jedino dozvolom sv. Stolice (nemini liceat sine venia s. Sedis hunc Codicem denuo imprimere aut in aliam linguam vertere) [3]).

Novi zakonik spominje više puta zakonodavstva raznih država, ali pridržaje sebi potpunu slobodu u u primjenjivanju takovih zakona na crkveno polje Sr. Can. 1059; 1080, 1508 s., 1513, 1529. [4])

U *Acta Apostolicae Sedis*, IX, 439 objelodanjena je odluka kongregacije nauka od 7/8 1917., prema kojoj imaju učitelji kanonskog prava uzeti kao tekst

[1]) Müller o. c. I, 256; II, 486, 489.
[2]) Schmöger o. c. p. 43.
[3]) Codex iur. can. p, IV.
[4]) Haring p. 3.

predavanja novi zakonik i držati se njegova rasporeda, a to na sveučilištima i licejima, te potpadaju pod kongregaciju nauka, i na kojima se predaje o »tekstu« t. j. gdje se kanonsko pravo potanje tumači. Pri bogoslovnim fakultetima i učilištima u Austriji i Njemačkoj predavali su profesori do sada samo *uvod* u kanonsko pravo (institutiones); prema tomu gornja se odredba ne odnosi na ove zavode. Na sveučilištu u Beču bila je, nakon sklopljenja austrijskog konkordata god. 1856, u svrhu jačeg njegovanja kanonskog prava podignuta stolica za *dekretalno* pravo i povjerena kasnijem biskupu *Fessleru*. Ali nastale crkvenopolitičke razmjere nijesu bile zgodne za razvijanje bogoslovnog fakulteta. Stoga bijaše pod nasljednikom *Fesslerovim* stolica za dekretalno pravo pretvorena opet u stolicu za crkveno pravo u običnom smislu.

»*Motu proprio*« Benedikta XV od 15/IX 1917 ustanovljuje posebnu komisiju za tumačenje novog zakonika, koja ima dobiti odobrenje za riješavanje svakog važnog prijepornog pitanja od kongregacije, te je nadležna u dotičnom pitanju. Kongregacijama je naloženo, da se ustežu koliko je moguće više od izdavanja novih općenitih *odluka*, već da objelodanjuju *pouke* u svrhu provagjanja novog zakonika. Ako je kakovo popunjenje zakonika u istinu potrebito, onda se takova odluka, sastavljena od dotične kongregacije, ima prikazati sv. Ocu i upozoriti ga na mjesta, u kojima se odluka odvaja od zakonika. Ako odluku potvrdi papa, tada se ova ima predati spomenutoj komisiji kardinala da odredi, glede oblika i mjesta, gdje se odluka ima uvrstiti. Novim uvrštenjima ne smije se povećati dosadašnji broj kanona. Stoga treba primijeniti brojke uvrštenja »bis« »ter« itd. Takove promjene biti će odmah objelodanjene u A. A. S.

Ovoliko imadosmo kazati o najvažnijim pitanjima prvog dijela novog crkvenog zakonika.

II. Osobe. (De personis).

19. **Pojam osobe**. *Fizična* osoba postaje *punoljetnom* (maior) navršenom **21** godinom života. Dječak je *dorasao* (pubes) kad navrši **14** godinu, a djevojčica, kad navrši **12** godinu. Za nedorasle se predmnijeva, da imaju uporabu razuma navršenom 7 godinom. (**Can. 88) Aichner** p. 320; 575; 617; 754; **Belaj** p. 261; 418. Austrijski općeniti gragjanski zakonik smatra *punoljetnom* osobu, te je navršila **24** godinu, a *doraslom*, ako je navršila **14** godinu bez obzira na spol (§ 26. a. o. g. z.) [1]) *Nedorasli* nijesu pod udarom kaznâ izrečene presude (latae sententiae) i ragje ih treba popravljati uzgojnim kaznama, nego li cenzurama i drugim težim osvetnim kaznama; odrasli pak, te nedorasle zavode na kršenje zakona ili s njima sudjeluju kod prestupaka prema kanonu 2209, §§ 1—3, podložni su zakonom udarenim kaznama. (**Can. 2230**). *Pravna* bića (personae morales) ili su zborna (collegiales) ili nezborna kao crkve, sjemeništa nadarbine itd. Za zbor potrebne su barem *tri* fizične osobe. Ovakova bića su pravno izjednačena malodljetnim osobama. Pravna osobnost pripada katoličkoj crkvi i sv. Stolici na temelju *božanskog* prava, a ostalim pravnim bićima u crkvi na temelju pozitivnih *crkvenih* propisa (**Can. 100**). Pravno biće prestaje, ako ga ukine zakonita vlast, ili ako je ono već od nazad sto godišta obustavilo svoje djelovanje (si per centum annorum spatium esse desierit. **Can. 102 § 1**). Preostane li i samo jedna osoba od članova nekog pravnog zbornog bića sva prava zbora prelaze na nju (**Can. 102 § 2**). [2]).

20. **Pitanje boravišta**. *Pravo* boravište (domicilium verum) jest ono, gdje se je netko 1) zbilja nastanio i to 2) namjerom da tu trajno ostane, kao n. p. vlasnik kuće, težak, konačno namješteni činov-

[1]) Das österreichische allgemeine bürgerliche Gesetzbuch, Verlag von Philipp Reclam jun. Leipzig 1910.

[2]) Haring p 2; Noldin-Schmitt, Supplementum p. 8.

nik i t. d.). *Nepravo* boravište, poluboravište, (quasi domicilium) jest ondje, gdje netko nema namjere ostati trajno (stalno) (sine animo manendi perpetuo), ali ipak misli ostati »*dulje vremena*«, kao n. p. sluga, šegrt, tvornički radnik, privremeno namješteni činovnik, učenik u mjestu škole, vojnik u mjestu posade. Do sada nije bilo jasno, dali se pod riječima »*dulje vremena*« ima razumijevati barem *veći* dio godine (per maiorem anni partem t. j. preko šest mjeseci) ili je dosta bilo računati samo *znatni* dio godine (notabilis anni pars). Nadalje teško je takogjer u praksi upoznati iz vanjskih okolnosti u duši dotičnog čovjeka skrivenu namjeru da ostane u mjestu (intentio manendi). Ženitbeni dekret »Ne temere« (1907) zaključivaše, da netko ima namjeru »*duže vremena*« ostati u mjestu t. j da je stekao *nepravo* boravište, iz činjenice, da je tu ostao čitavi mjesec. Novi zakonik veli: nepravo boravište postiže netko stanovanjem u župi ili barem biskupiji, apoštolskom vikarijatu, apoštolskoj prefekturi, ako je ono spojeno s namjerom dotičnika, da tu ostane barem **veći dio godine** (saltem ad maiorem anni partem), ne pozove li ga odatle kakov razlog, ili ako je dotičnik zbilja u tom mjestu veći dio godine proboravio (Can. 92 § 2).

Prema tomu novi zakonik riješava prijeporno pitanje i propisuje, da se pod riječima »duže vremena« ima razumijevati *veći dio godine*. Odatle slijedi da odmaraoci u mjestu ladanja redovito ne postižu niti poluboravišta, već su tu naprosto stranci. Novo nam pravo pruža takogjer dva važna znamena (criterium) za prosugjivanje spomenute namjere. *Prvo*, ako je netko u mjestu zbilja ostao *kroz deset godina* predmnijeva se, da ima namjeru tu trajno ostati, i po tom da je stekao pravo boravište (Can. 92 § 1), jer deset godina označuje prema rimskom pravu dugo vrijeme (longum tempus); ovaj propis upogled »deset godina« jest novi, jer se je prije boravište razabiralo samo iz namjere stanovnika. *Drugo*, ako netko u mjestu zbilja ostane *preko pô godine*, predmnijeva je, da ima na-

mjeru ostati duže vremena t. j. da je stekao poluboravište. Istina je i to, da ova dva znamena nijesu jedina, jer se često može dogoditi da se netko u mjestu nije još zadržao deset godina, a ipak ima namjeru trajno tu ostati, uslijed česa postiže pravo boravište prvim danom svog doseljenja Slično se može zbiti upogled poluboravišta. U ovakovim slučajevima treba uzeti znamene za prosugjivanje namjere iz okolnosti. Ovo su vrlo važna pravila za praksu upogled vjenčanja. Prema tomu, ako se je netko preko pô godine zadržao u mjestu. dušobrižnik može bez ikakova kolebanja zaključiti, da je dotičnik stekao tu poluboravište i po tom, da on tu nije stranac. Osim toga dušobrižniku je dozvoljeno prisustvovati vjenčanju i onda, ako se je stranka u župi zadržala barem *mjesec dana* (Can. 1097), premda ovakovo zadržanje, *po sebi* i *bez* namjere da se ostane u mjestu preko po godine, ne može biti po novom pravu podlogom za postignuće poluboravišta **Aichner**, p. 593 **Belaj**, p. 394. *Austrijsko* pravo ne razlikuje boravište od poluboravišta, već govori jednostavno o boravištu, koje se postiže, ako je netko došao u mjesto namjerom, da se tu stalno nastani (Jurisdiktionsnorm, Ges. v. 1. Aug. 1895, § 66). Dužnost je oblasti da ovu namjeru razabere iz okolnosti. [1]

Supruga, te od muža nije zakonito rastavljena, prema crkvenom pravu, nužno slijedi boravište muževo; (sr. § 92, a. o. g. z.); isto tako lugjak boravište štitnika; maloljetnik boravište onoga, komu je podložan (Can. 93 § 1). Maloljetnik, ako je došao do uporabe razuma, može postići poluboravište; isto tako supruga, koja zakonito nije rastavljena; dočim zakonito rastavljena može postići takogjer vlastito boravište. (Can. 93, § 2) [2]).

21. **Svjetovni kler.** Po sv. redu razlikuje se u crkvi, uslijed ustanove Kristove, duhovnik (klerik) od svjetovnjaka. (Can. 948) **Aichner** p. 192: **Belaj**

[1]) Schmöger p. 8 ff.
[2]) Noldin-Schmitt, Supplementum p. 9.

p. 89. Svaki duhovnik (klerik) mora pripadati nekoj biskupiji i po tom nesmije biti duhovnika beskućnika. Primanjem kauke (tonsura) duhovnik biva uvršten (incardinatus) u biskupiju. Prijelaz iz jedne biskupije u drugu uslijegjuje prema dosadašnjim pravilima. Uvrštenje i izlučenje iz biskupije (excardinatio) ne može podijeliti generalni vikar, osim ako ima zato posebni nalog od biskupa; kapitularni vikar može to podijeliti tek nakon godine dana iza smrti biskupove i uz privolu kaptola. Preuzećem sjedišne nadarbine (beneficium residentiale) u tugjoj biskupiji postiže se u njoj uvrsba (incardinatio), ako dotičnom duhovniku njegov vlastiti biskup dade pismenu privolu, da može preuzeti nadarbinu ili pismenu dozvolu, da se može trajno udaljiti iz biskupije. Polaganje trajnog zavjeta ima za posljedim izlučenje iz vlastite biskupije (**Can. 111—115 incl.**).

22. **Povlastica kanona**, kojom su zaštićeni duhovnici proti nepravdi, te im je ko djelom nanese (iniuria realis) potvrgjena je izričito u novom pravu. (**Can. 119**). **Aichner**, p. 241; **Belaj**, p. 122.

Povrjeda ove povlastice nosi sobom slijedeće pravne posljedice: tvorni napadaj na papu biva kažnjem izopćenjem izrečene osude pridržanim papi najosobitijim načinom (specialissime); krivac postaje zloglasan, a duhovnika (klerika) treba lišiti crkvene službe, nadarbine i duhovničkih povlastica (degradatio); tvorni napadaj na stožernika (cardinalis) ili papinskog poslanika (legatus) biva kažnjen izopćenjem pridržanim papi na *osobiti* način (speciali modo) uz ostale kazne kao gore; napadaj na biskupa udaren je izopćenjem osobitim načinom pridržanim papi; ko udari kojeg drugog duhovnika, redovnika ili redovnicu biva kažnjen izopćenjem pridržanim biskupu, dočim je po starom pravu i ovo izopćenje bilo pridržano papi (**can. 2343**).

23. **Povlastica sudišta** (forum) takogjer je potvrgjena u novom pravu, ali se ne odnosi na ona mjesta, gdje je zakonito drugačije provigjeno (nisi aliter pro locis particularibus legitime provisum fuerit.) (**can. 120**, § 1).

Ko bez dozvole sv. Stolice tuži gragjanskome sudu kardinale, papinskog poslanika, više činovnike rimske kurije ili vlastitog biskupa upada u izopćenje osobitim načinom pridržano papi; ako bez dozvole tuži gragjanskom sudu kojeg drugog biskupa, pa bio on i samo naslovni, ili opata, ili kojeg višeg starešinu redova ustanovljenih od sv. Stolice, biva kažnjen izopćenjem prostim načinom pridržanim papi; napokon tužili neko bez dozvole biskupa ikakovu osobu, koja uživa povlasticu sudišta, istim časom biva kažnjen obustavom vršenja službe (suspensio) pridržanom biskupu, ako je dotični krivac duhovnik (clericus); ako je pak krivac svjetovnjak, onda ga vlastiti biskup ima udariti kaznama primjerenim težini prestupka. (**can. 2341**).

Ova povlastica sastoji u tom, da su duhovnici i redovnici izuzeti od svjetskih sudova pak su prema tomu i u svjetskim stvarima podvrgnuti sudu svojih crkvenih starešina. Nu u ovolikom se opsegu povlastica sudišta ne priznaje danas više u nijednoj državi, a novo pravo (can. 120) dopušta pozvati duhovnike pred svjetovni sud, ali samo dozvolom pape ili biskupa. Prema *kanonu 3* novog crkvenog zakonika kod nas vrijede u ovom pogledu odredbe konkordata sklopljena dne 18/8 1855, jer sv. Stolica i biskupi nijesu nikada pristali, dapače su najoštrije prosvjedovali proti saopćenju ministra *Beusta* dneva 30/5 1870, kojim javljaše sv. Stolici, da je konkordat ukinut. Isto vrijedi i glede Ugarske, gdje sv. Stolica nije nikada opozvala konkordata. U Hrvatskoj takogjer zakonito postoji konkordat, a nije opozvan niti sa crkvene niti sa državne strane. **Belaj** p. 64, 124; **Aichner**, p. 140, 248.

U konkordatu se veli a) da svjetovne stvari duhovnika kao što su ugovori, tražbine i baštine svjetovni suci raspravljaju i o njima sude (čl. XIII) b) duhovnicima sude redoviti svjetovni sudovi o zločinima i prekršajima, koje kazni u nas kazneni zakon. Bude li u takovim slučajevima potrebno duhovnika uhvatili ili zatvoriti, valja pri tom postupati, kako to zahtijeva

čast staleža duhovničkoga (čl. XIV.) c) Svaki put, kad svjetovni sud pozove preda se duhovnika radi kakovog prekršaja valja o tom bezodvlačno obavijestiti biskupa (čl. XIV.) d) Biskupi (causae maiores) nijesu potčinjeni redovitim svjetskim sudovima. Ko će njima suditi, ako bude potrebito, odredit će sv. Stolica i vladar. (čl. XIV).

Ipak iz rečenoga ne slijedi, da netko može tužiti duhovnika svjetovnom sudu bez dozvole biskupa. Ko tako postupa krši kanon 120 novog zakonika, pa ga treba prijaviti crkvenoj vlasti, da ga primjereno kazni. — O **osobnoj povlastici** duhovnika (imunitas personalis) veli novi zakonik: svi su duhovnici oslobogjeni od vojne dužnosti te od službâ i javnih gragjanskih dužnosti, koje ne dolikuju duhovničkom staležu. (**can. 121**). — Glede povlastice **pristojnog uzdržavanja** (beneficium competentiae) veli zakonik: duhovnicima, koji su osudom prisiljeni vratiti dugove vjerovnicama, treba ostaviti toliko, koliko je za njihovo pristojno uzdržavanje potrebito prema razboritom sudu crkvenog suca (**can. 122**).

24. **Dužnosti duhovnika** ostadoše iste kao prije, nekoje su ipak u novom zakoniku točnije označene, razjašnjene i popunjene. **Belaj**, p. 110; **Aichner**, p. 248. Za svjetovne svećenike propisuje novo pravo duhovne vježbe barem svake treće godini (**can. 126**). Za redovnike vrijedi dakle redovničko pravo. Do sada su pitanje duhovnih vježaba za mirsko svećenstvo uregjivali i propisivali biskupi. Papa Pijo X bijaše god. 1904 odredio duhovne vježbe za mirsko svećenstvo u Rimu svake treće godine.

Vrlo važnu promjenu za promicanje znanstvenog napretka duhovnika donosi novi zakonik propisom, koji veli, da dojedan svjetovni svećenik, i ako je postigao nadarje župsko ili kanonikalno, mora kroz tri prve godine nakon svršenih bogoslovnih nauka, svake godine polagati ispite iz bogoslovskog predmeta, koji odredi biskup. Ordinarij može zbog zakonitog razloga od tog propisa osloboditi. Pri podijeljivanju služba i nadarbina crkvenih treba uzeti u obzir one, koji su, uz ostale jednake prednosti (caeteris paribus), bolje položili ispit (**can. 130**).

Prema tomu svjetovni svećenici, kojima još nije proteklo trogodište regjenja, treba da računaju s ovim važnim propisom. Redovni svećenici moraju kroz prvih *pet* godina svake godine polagati ispite pred redovničkim učiteljima (**can. 590**).

Spomenute ispite ne smijemo zamjeniti sa ispitima pri natječaju za župsko nadarje. U biskupskom sjedištu i u pojedinim dekanatima treba češće preko godine (saepius in anno) držati sastanke ili konferencije o moralnim, liturgičnim, a prema odredbi biskupovoj, i o drugim pitanjima. Kod ovih sastanaka moraju sudjelovati *svi* mirski i redovnički svećenici, takogjer i *izuzeti* (exempti), ako u svojim redovničkim kućama nemaju takovih sastanaka, a od biskupa su dobili oblast ispovjedanja. Kada se sastanak ne može obdržavati, onda treba radnje pismeno izraditi i poslati; pri sastanku dakle nije propisana *pismena* izradba (**can. 131**). Druge svećeničke sastanke novi zakonik ne spominje. Glede duhovničkog odijela važan je ovaj propis: duhovnici sa lih malim redovima (clerici minores) t. j. naši obični bogoslovci, ako po vlastitoj volji i bez zakonitog razloga svuku crkveno odijelo i zapuste nošenje kauke, te se ne poprave kroz mjesec dana, izakako su od biskupa opomenuti, po samom pravu prestaju pripadati duhovničkom staležu (**can. 136, § 3**). Jamčiti, takogjer vlastitim imetkom, ne smije duhovnik bez dozvole biskupove. (**can. 137**).

Duhovnicima je zabranjeno baviti se nedoličnim vještinama (indecoras artes ne exerceant. **can. 138**). Megju ovakove vještine spadaju danas bez sumnje i neke vrste modernih športova.

Nadalje zabranjeno im je vršiti čine nespojive sa staleškom časti ili duhovnom službom Hristova svećenika t. j. izvršivanje liječništva ili hirurgije, pak sudačke ili upravne vlasti n. p. mjesnog suca, načelnika, upravitelja općine, općinskog tajnika itd. Za

ovakove čine potrebito je čak dopuštenje sv. Stolice.[1]) (can. 139 § 2).

»Bez dozvole biskupove duhovnici neka se ne »primaju zastupanja svjetovnjačkih osoba kod uprav- »ljanja njihovom imovinom [2]) ili svjetovnih službi, koje »su skopčane sa stvarno pravnom odgovornošću (onus reddendarum rationum can. 139 § 3).

Nesmije dakle svećenik bez dozvole biskupa preuzeti službe presjednika, člana ravnateljstva, blagajnika itd.. u novčanin i štedioničkim svjetovnjačkim zavodima, ali se ovakova dozvola ne zahtijeva, ako svećenik postaje članom nadzornog odbora dotičnih zavoda, jer nadzorništvo ne polaže računa. Ovim je djelomično potvrgjena naredba Pija X. »Docente Apostolo« od 18/XI 1910.

Prestavama, plesovima i svečanostima, koje ne dolikuju duhovnicima, ili je sablazno vidjeti ih tu prisutne, osobito pak u javnim kazalištima, nek klerici ne učestvuju (can. 140).

Ne smiju duhovnici trgovati niti sami niti po drugima, radilo se o vlastitom ili tugjem dobitku i koristi (can. 142).

Ko je dozvolom svoga biskupa otišao u drugu biskupiju, a kod toga ostao uvršten u svojoj biskupiji, može zbog pravednog razloga, i uz sačuvanje naravne pravičnosti, biti opozvan; takogjer i biskup tugje biskupije može dotičniku zabraniti dalnje zadržavanje u vlastitoj biskupiji, osim ako mu je podijelio nadarbinu (can. 144).

Prijašnje crkveno pravo ne propisivaše izričito biskupsku dozvolu za svećenika, koji je htio primiti službu zastupnika naroda. Samo *neupravno* (indirecte) se zahtjevaše takova dozvola, u koliko je dotični svećenik imao biti oslobogjen dužnosti sjedišta (residentia), ili je za župu trebalo odrediti drugog pomoćnog svećenika, ili je biskup stavljao neke uvjete, da izabrani zastupnik ne dogje u sukob sa svojim zvaničnim svećeničkim dužnostima.

[1]) Svećenička Zajednica, br. 5 i 6 1918. Krk.
[2]) Ovo je obično skopčano sa štitništvom ili skrbništvom.

Novi zakonik izričito propisuje takovu dozvolu, koju treba da svećeniku dade njegov vlastiti biskup a takogjer i biskup birališta, kada je svećenik biran u zakonodavna zastupstva (legibus ferendis). Prema tomu ovaj se propis ne odnosi na općinska zastupstva, na kotarska školska vijeća itd., jer ova ne izdaju zakonâ.

S ovim se propisom ne slaže § 18 austrijskog zakona od 7/5 1874 (Über die äusseren Rechtsverhältnisse der katholischen Kirche) koji veli: »niko ne- »smije rabiti crkvenu vlast u tu svrhu, da nekomu »zapriječi slobodno vršenje državno-gragjanskih prava« Prema temeljnom austrijskom državnom zakonu od 21/12 1867 čl. 3 i prema zakonima o biranju zastupnika za državni i pokrajinski sabor, jasno je da se u ovom slučaju radi o državno-gragjanskom pravu. Nadalje § 28 zakona god. 1874 veli, da se je slobodno obratiti državnoj upravnoj vlasti, ako odredbom kojeg crkvenog poglavara biva povrijegjen državni zakon.

Upogled ovih zakona, koje su austrijski ministri bili izdali, izakako htjedoše jednostrano ukinuti konkordat sklopljen sa sv. Stolicom, treba zapamtiti, da su sv. Stolica [1]) i austrijski biskupi protiv njih prosvjedovali izjavom, da će ih obdržavati jedino u toliko u koliko se ne protive konkordatu. Osim toga treba se sjetiti sa crkvenopravnog gledišta, da je udaren izopćenjem izrečene osude (latae sententiae), osobitim načinom papi pridržanim, svaki onaj, koji se proti odredbam vlastitog biskupa uteče svjetovnoj vlasti (impedientes exercitium iurisdictionis ecclesiasticae, ad hoc recurrentes ad laicalem potestatem can. 1334) [2]).

[1]) U brzojavu od 3/1 1868 javlja Crivelli, da je sv. Otac papa Pijo IX odgovorio: Je suis tout disposé a reviser et modifier le concordat selon les exigences de la situation, à l' amender selon les experiences faites, mais je ne pourrai jamais consentir, je ne consentirai jamais a l' abroger; si on l' anulle par des lois nouvelles, en face de la catholicitè entiere, je protesterai hautement contre la violation d' un engagement solennel. *Kremer-Auenrode* Aktenstücke zur Geschichte des Verhältnisses zwischen Staat und Kirche im 19 Jahrhundert. I. p. 257. Leipzig 1873.

[2]) Schmöger p. 11.

Napokon ovakovi zakoni se protive temeljnim pravima crkve katoličke.

25. **Posvjetovnjačenje duhovnika.** Novo pravo uregjuje pitanje premještenja duhovnika natrag u svjetovnjački stalež uz pridržanje valjano primljenog reda. To uslijegjuje odredbom sv. Stolice ili kaznom degradacije. (can. 211). Ako je dokazano, da je neko primio sv. red pod pritiskom teškog straha, a nije nikada, niti mučke, vršenjem vlasti sv. reda preuzeo na se obvezâ reda, onda ga se može presudom crkvenog suca riješiti obveze beženstva i molenja časoslova. (can. 214 § 1). U ostalim slučajevima posvjetovnjačenja duhovnika s višim redovima ostaje na snazi obveza beženstva.

26. **Kurija rimska** sastoji A) od sv. Kongregacijâ:

1. Congregatio S. Officii; presjednik sv. Otac Papa. Na ovu kongregaciju spada štititi nauku vjere i ćudoregja, te suditi o krivovjerju, o ženitbenim zaprekama različite vjere (disparitas cultus) i mješovitih ženidaba (mixta religio), pak o »Pavlovoj povlastici« (privilegium Paulinum). Oprosti ne spadaju više na nju, već su preneseni na sv. Penitencijeriju. Ukinuta je kongregacija indeksa, a dodijeljeno je ovoj kongregaciji sve što spada na zabranu knjiga. (can. 247).

2. Congregatio Consistorialis; presjednik sv. Otac Papa. Ova kongregacija pripravlja konsistorije, nove biskupije ustanovljuje ili postojeće dijeli, predlaže nove biskupe, nadzire njihove dužnosti i izvješća obzirom na stanje vlastitih im biskupija. (can. 248).

3. Congregatio de disciplina Sacramentorum uregjuje sve što spada na sedam sv. sakramenata izuzev ono što kanon 247 pridržaje za kongregaciju S. Officii i kanon 253 za kongregaciju obreda.

4. Congregatio Concilii; na ovu spada sve što se odnosi na stegu čitavoga klera i kršćanskog puka. (can. 250).

5. Congregatio Religiosorum; na ovu spadaju sve stvari, te se odnose na redovnike i redovnice (can. 251).

6. Congregatio de Propaganda Fide upravlja misijama (can. 252).

7. Congregatio Sacrorum Rituum ima pravo da razvidi i *odredi* (t. j. ima zakonodavnu vlast) sve ono što se odnosi na sv. obrede latinske crkve. (can. 253).

8. Congregatio Caeremonialis uregjuje obrede u kapeli i na dvoru sv. Oca Pape, pak funkcije stožernika i pitanja glede prvenstva megju stožernicima i poslanicima, te ih razne države šalju k sv. Stolici. (can. 254).

9. Congregatio pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis; na nju spada ustanovljivanje novih biskupija i dijeljenje postojećih te postavljanje novih biskupa, kada se o tom ima raspravljati sa vladama raznih država. Njoj pripada takogjer nadzor nad konkordatima. (can. 255).

10. Congregatio de Seminariis et Universitatibus upravlja sjemeništima i sveučilištima, koja ovise o sv. Stolici (can. 256).

11. Congregatio pro Ecclesia Orientali; presjeda sv. Otac Papa. Ova upravlja svim poslovima istočnih crkava i posjeduje sve oblasti upogled spomenutih crkava, koje oblasti imadu druge kongregacije za latinsku crkvu (can. 258).

B) Osim kongregacija postoje u kuriji rimskoj još *sudišta* i to: 1. Poenitentiaria Apostolica, 2. Signatura Apostolica i 3 Sacra Romana Rota (can. 258 i 259).

C) postoje i *Uredi* (officia) i to: 1. Cancellaria Apostolica; 2. Dataria Apostolica; 3. Camera Apostolica; 4. Secretaria Status; 5. Secretaria Brevium ad principes et epistularum latinarum. (can. 260—264 incl.) Aichner, p. 378; Belaj p. 206.

27. **Biskupijski zbor** (synodus dioecesana) prema propisu tridentinskog sabora morao se je obdržavati svake godine. U vatikanskom saboru bijaše predloženo, da se zbor drži svake treće godine. Novi zakonik propisuje obdržavanje zbora svake desete godine (can. 356) Aichner, p. 469; Belaj, p. 256.

28. **U biskupsku kuriju** spadaju: generalni vikar, oficijal (za sudbene stvari) kančelir, promotor justitiae, defensor vinculi, sinodalni suci i ispitatelji, župnici konsultori, auditori, bilježnici (notarii) i poslužnici (cursores et apparitores)Činovnike treba zakleti.

Kančelir obavlja službu biskupskog bilježnika; ako je potrebito može se imenovati više bilježnika. Važna zadaća kančelirova jest skrb oko arhiva. Uz obični arhiv treba urediti tako zvani *tajni* arhiv. Svake se godine mora obaviti pregledba kaznenih spisa. Ovakove spise, te se odnose na preminule osobe ili na osude izrečene pred 10 godina, valja uništiti, a presudama treba dodati samo kratke opaske (can. 363—384) Belaj, p. 242; Aichner, p. 437.

29. **Kaptol.** Novo pravo točno opredijeljuje odnošaj izmegju kaptola i župske crkve, ako je u stolnoj ujedno i župska crkva. Izmegju ostaloga veli zakonik: na župnika spada obavljati župske službe (functiones), o kojima govori kanon 462. Zadušnice u crkvi obavljati, prema pravnim propisima, ujedno sa sprovodnom misom, spada na kaptol *samo* u slučaju sprovoda kakovog dostojanstva, te kanonika bilo pravog ili počasnog i nadarbenika (can. 415, § 2, 3). — Kanon 462 izričito veli, da na župnika spada obavljati zadušnice (iusta funebria persolvere); dakle i pjevati, — prema liturgičnim propisima, ako nije slučaj in forma pauperum, a ne samo čitati sprovodnu misu (missam exequialem). — Niti župnik smije priječiti kaptolske službe niti kaptol župske; u prijepornim pitanjima ima stvar riješiti mjesni Ordinarij, koji u prvom redu mora paziti na to, da se kateheza i tumačenje evangjelja obdržava na uru zgodniju za vijernike. Kapitularci nesmiju priječiti župnika u vršenju dušobrižničke službe, a dužni su mu iz ljubavi pomagati, osobito ako fali pomoćnika, na način propisan od biskupa. (can. 415, §§. 3, 4, 5).

Preuregjeno je takogjer učestvovanje kaptola pri upravi biskupije. Biskup mora imati privolu kaptola i upravnog vijeća dobarâ pri otugjivanju crkvenog imetka u vrijednosti od 1000 do 30000 kr. (can. 1532, § 3). Kod kaptola mora biskup pitati savjet pri podizanju pomične župe ili kad hoće da pretvori pomičnu župu u nepomičnu (can. 454, § 3), pri propisivanju sprovodnih pristojbina (can. 1234), pri odregjivanju izvanrednih ophoda (can. 1292), pri nametanju doprinosâ za bogoštovlje (can. 1303, § 4), pri imenovanju savjetnikâ za sjemenište (can. 1359) i za upravu crkvenih dobara (can. 1520); pak pri imenovanju prosinodalnih ispitatelja i sudaca, te župnikâ konsultora (can. 1574) Aichner, p. 424; Belaj, p. 229.

29. **Župnikom** može valjano postati samo svećenik. Župnik je kao po starom pravu tako i po novom *stalan*, te postoji pravilo, da ga se može maknuti samo radi kakvog teškog prekršaja i to putem kanonskog postupka (can. 454).

Uz ovi redoviti način maknuća bijaše već u starom corpus iuris — c. 5. X (III. 19) od pape Klementa III (1190) odregjen iznimni način premještenja župnika s jedne župe na drugu kratkim naredbenim putem (bez postupka) s razloga shodnosti. Ovakovo naredbeno maknuće (amotio oeconomica) bijaše od Pija X god. 1910 odlukom »Maxima cura« potanje uregjeno, a ne tek, kako neki mišljahu, uvedeno jer već prije postojaše; ono je potvrgjeno i u novom zakoniku, ali samo za slučajeve, koji se u pravu izričito navagjaju. Poslije francuske revolucije nastadoše u Francuskoj, Belgiji i uopće u zemljama zapadno od Rajne, kao n. p. u biskupijama Metz, Strassburg itd., uz stalne župnike takogjer manje stalni župnici, koje zvahu desservants, vicaires, Sukkursalpfarrer, Hilfspfarrer u opreci prema potpuno stalnim župnicima zvanim curés, Kantonalpfarrer. Ovakove manje stalne (minor stabilitas) ili ti pomične župnike (amovibiles), naše dušobrižnike, mogao je biskup prije, a može i sada, poradi zakonitog razloga, naredbenim putem t. j. bez kanonskog postupka svrgnuti ili premjestiti, ali se po novom pravu mora držati stalnog istražnog postupka t. j. mora saslušati dva sinodalna ili prosinodalna is-

pitatelja (auditis duobus examinatoribus can. 2157)[1]. Naše dušobrižničke postaje spadaju megju pomične župe, ali su prema kanonu 2157 ipak nešto sigurnije, nego prije, u koliko se i na njih primjenjuje stalni istražni postupak. Nadalje veli novo pravo, da su župe *redovito nepomična* mjesta, te se u buduće imaju redovito podizati samo nepomične župe. Pomične župe može biskup, saslušav kaptol, pretvoriti u nepomične. Pretvaranje nepomične župe u pomičnu pridržano je papi. Kad bi biskup htio *iznimnim* putem podići pomičnu župu, ima saslušati kaptol. Upravitelji utijelovljenih župâ mogu biti premješteni svaki čas (ad nutum). Župnik, te provigja više župa dužan je reći samo jednu misu za puk, ali takogjer i u ukinutim blagdanima; indulti, koji u tom pogledu postoje u nekim biskupijama, vrijede prema kanonu 4 i nadalje. Na Božić i u slučaju kada neki blagdan pada u nedjelju, dužan je župnik namijeniti za puk samo jednu sv. misu. Ako je neki blagdan zajedno sa dužnošću svetkovanja prenešen na drugi dan, onda treba namijeniti misu za puk na dan svetkovanja.

Zakonito otsutni župnik namijenjuje misu u mjestu, gdje se je zadržao, ali namijeniti može i njegov zamjenik u župi. Biskup ima vlast dozvoliti, da se namjena prenese u drugi dan. (can. 451—466 icl.) — Nekoje biskupije posjeduju posebne indulre za slučaj, kada je župnik zapriječen sprovodnom misom; isto tako imaju indult, da može pomoćnik namijeniti mjesto župnika. Ovakove povlastice ostaju i na dalje na snazi prema kanonu 4.

Župnik je dužan misu za puk osobno namijeniti; samo kada je on zapriječen, može namijeniti njegov zamijenik; ako niti to nije moguće, onda župnik mora čim prije namijeniti naknadno. (can. 339).

Župnik treba da vodi matice rogjenih, *krizmanih*, vjenčanih i umrlih, valja da nastoji pomnjivo sastaviti takogjer knjigu stanja duša svoje župe (can, 470, § 1). Nov je slijedeći propis: u matici rogjenih treba ubilježiti takogjer *krizmu*, *vjenčanje*, odnosno *red subdijakonata* ili *svećeništva i svečane zavjete*; sve ovo se ima naznačiti takogjer na ispravi krštenja, kad se ova izdaje stranki ili uredu (can. 470, § 2).

[1] Schmöger, p. 12.

Upravitelji crkava (rectores ecclesiarum), t. j. svećenici, kojima je povjerena briga za neku crkvu, te nije ni župska, ni kaptolska, ni samostanska, obvezani su posebnim propisima. Služba Božja u ovim crkvama ne smije da smeta župskih funkcijâ. U dvojbenim slučajevima ima da odluči biskup. Ordinarij može zapovjediti, da se služba Božja u ovim crkvama obdržava na sat zgodniji za puk, da se vijernicima proglašuju postni i svečani dnevi, da im se drži kateheza i tumačenje evangjelja. Upravitelja može biskup, s valjanog razloga, svaki čas maknuti i ako je takov upravitelj bio postavljen na podlozi kanonskog izbora ili predloga (praesentatio). (can. 479—486) Aichner, p. 450; Belaj, p. 245.

Obzirom na župski natječajni ispit novi je zakonik zadržao u glavnom propise tridentinskog sabora. Promjena je u tom, što je po starom pravu oprost od ovakovog ispita bio pridržan papi, a biskup je mogao oprostiti samo od ponavljanja ispita, dočim novo pravo dozvoljava biskupu, uz privolu zbornih ispitatelja (exa nimatores synodales), oprostiti od ispita takove natjecatelje, koji inače dokazaše potrebito bogoslovsko znanje (si agatur de sacerdote doctrinae theologicae laude commendato. can. 459, § 3, 3). Dosadašnji običaj raspisivanja natječaja u pojedinim biskupijama može se zadržati, dok sv. Stolica drugačije ne odredi (can. 459, § 4). Prema tomu, gdje postoji običaj *općenitog* natječaja (concursus generalis), t. j. gdje se *dva* puta godimice pozivlju župski kandidati na ispite, bez obzira na to, da li je otvoren natječaj na *posebnu* župu, može se tako i nadalje postupati. Ovakov način ispitivanja je u običaju u našoj monarhiji. Na ispit mogu pristupiti samo oni svećenici, koji već navršiše trogodište regjenja, a uspješno položeni ispit vrijedi kroz *šest* godina; ako usposobljeni kandidat

kroz šest godina poslije položenog ispita, ne postigne župskog nadarja, mora se ponovno podvrgnuti ispitu, ne oslobodili ga biskup od takove dužnosti **Aichner** p. 305. **Belaj**, p. 151.

U zagrebačkoj nadbiskupiji oprošteni su od župskog ispita doktori bogoslovlja, zatim profesori bogoslovlja, koji su tri godine odlično svoju službu vršili; doktori pak crkvenoga prava i licencijati bogoslovlja oprošteni su samo iz one struke, iz koje su položili strogi ispit. Osim toga može biskup saslušav prije ispitno povjerenstvo, oprostiti od župskog ispita one, koji su budi izdavanjem bogoslovnih knjiga, budi šestgodišnjom upravom koje crkvene službe dokazali dovoljno znanje bogoslovnih struka. Okružnica 28 V. 1880 br. 271. *Belaj* l. c.

Župnik je dužan stanovati u župskoj kući blizu svoje crkve; biskup mu može zbog valjanog razloga dozvoliti, da stanuje i u drugoj kući, ako ova nije toliko udaljena od crkve, da uslijed toga trpi dušobrižnička služba. (**can**, 465 § 1). U ovom slučaju mora dakle biti sačuvana barem residentia *moralis*, kad ne bi bila moguća residentia *physica*.

30. **Župski pomoćnici** (vicarii cooperatores). Sabor tridentinski zapovijeda biskupima, neka župnike velikih župa prisile, da sebi uzmu u pomoć toliko svećenika, koliko je potrebno za službu Božju i dijelenje sakramenata [1]). Ovakove pomoćnike ili kapelane imao bi, prema riječima sabora, izabirati župnik, ali je protivnim običajem bila već u starom pravu ova odredba ukinuta. Posebnim (partikularnim) crkvenim pravom nastala je u Austriji, Njemačkoj i Francuskoj današnja praksa, da naime biskup namješta i premješta kapelane; u biskupiji Passau i u Donjoj Austriji proveo je ovo kardinal Klesl († 1630) proti ondješnjim župnicima, koji često puta uzimahu protestanskim duhom zadahnute kapelane. Novi zakonik podiže ovakovo partikularno pravo na općenito pravo i propisuje, da biskup

[1]) Ss. XXI. c. 4. de ref.

ima imenovati kapelane saslušav župnika. Upogled prava i dužnosti kapelana nije novi zakonik u bitnosti ništa promijenio, a naglasnije, da se ove imadu razabrati iz biskupijskih zakona, iz odluke imenovanja te iz onoga, što kapelanu povjeri župnik. Ako biskup i župnik ne odrede ništa potanje, onda je prema novom pravu kapelan uoblašten za vršenje čitave dušobrižničke službe u župi, te je dužan zamijenjivati i pomagati župnika u svemu osim namijenjivanja mise za puk (in universo paroeciali ministerio, excepta applicatione missae pro populo, (**can.** 476 §§ 3, 6). Ovim se riješava prijašnje prijeporno pitanje, da li kapelan može vršiti svu dušobrižničku službu ili ne. Slovom kanona 1096, § 1 potrebito je za valjanost vjenčanja, da zamjenik biskupa ili župnika bude izričito uoblašten u svrhu prisustvovanja vjenčanju. Budući da se sada kapelan imenuje za čitavu službu t. j. »ad universitatem causarum« u župi, to on može *bez posebnog uoblaštenja* prisustvovati takogjer vjenčanjima te drugoga svećenika uoblastiti (subdelegare), ako mu biskup ili župnik nije tu oblast prisustrovanja izričito uskratio ili oduzeo. Ugovora izmegju župnika i kapelana glede prava i dužnosti u vršenju službe kanonsko pravo ne poznaje. Izmjenični odnošaj izmegju župnika i kapelana treba da potanje odredi i učvrsti više *megjusobna ljubav*, nego li pravo. »Kapelan je podložan župniku, a ovaj treba da ga poučava i upućuje u dušobrižničkoj službi, valja da nad njim bdije i da barem jedan put na godinu o njemu izvjesti biskupa« (**can.** 476, § 7) [1]).

[1]). Syn Leod. p. 59: Meminerint vicarii se inferiores esse et parochorum discipulos, quibus proinde reverentiam debent et oboedientiam; unde nihil novi alicuius momenti sine eorum assensu introducere praesumant, neminem parochianorum nimia assiduitate colant, nec praesertim eos frequentent, qui se parochi adversarios constituerint, sed omnium reverentiam, dilectionem et fiduciam parocho conciliare semper studeant. Parochi velint vicarios observare ut viros sacerdotio Christi insignitos, cum bonitate, mansuetudine et benevolentia eos tractantes ut socios in labore, sicque omnia disponere, ut eorum neuter graviore onere prematur et tamen omnia munia suo tempore adimpleantur. Aichner, p. 461.

Što se tiče posla u župi treba da obojica rade koliko više mogu, jer niti je kapelan samo zato, da župnika zamjenjuje već i da mu *pomaže* (*cooperator*), niti župnik smije sav teret rada svaliti na kapelana. Belaj. p. 250.

Ako je mjesto župskog pomoćnika spojeno sa kakovom nadarbinom, onda ga biskup može maknuti prema pravnim propisima ne samo radi razloga s kojih se dižu i ostali župnici, već i radi teškog prekršaja proti dužnoj podložnosti prema župniku u vršenju službe (can. 477, § 2).

Kad je neka župa potpuno utjelovljena samostanu, kaptolu ili kakovom pravnom biću (personae morali), treba postaviti zamjenika (vicarius paroecialis), da vrši dušobrižničku službu. Ako je takov zamjenik redovnik, može ga Ordinarij maknuti svaki čas (ad nutum) prema kanonu 454, § 5; ostali su zamjenici obzirom na stranku, koja ih predlaže, trajno namješteni; ali ih biskup može maknuti poput drugih župnika, izakako je upozorio predlagatelja (can. 471, § 3).

Praznici župnikâ traju svake godine najviše dva mjeseca, bilo to prekidno ili neprekidno; kroz ovo vrijeme dopušteno je župnicima izbivati iz župe, izim ako kakov važan razlog, odobren od biskupa, ne zahtijeva veću ili kraću otsutnost. Ovdje se ne ubraja vrijeme propisano za duhovne vježbe. Ako otsutnost ima da traje preko sedmice dana, bilo to prekidno ili neprekidno, župnik mora imati, osim valjanog razloga, takogjer pismenu dozvolu od biskupa, a i zamjenika mu treba da odobri ordinarijat. Ako je župnik redovnik, onda mora imati dozvolu takogjer od svoga starešine, dok mu zamjenika treba da odobri biskup i redovnički poglavar (can. 465).

Župski pomoćnik je dužan prema biskupijskim propisima ili pohvalnim običajima ili po nalogu biskupa stanovati u župi. Biskup ima razborito nastojati da kapelan stanuje u jednom kućanstvu zajedno sa župnikom. (can. 476, § 5).

31. **Redovnici** (*religiosi*) su oni vijernici, koji se zavjetom obvezuju, da će zajedno živjeti u potpunoj čistoći, posluhu i siromaštvu po pravilima od crkve odobrenim. Belaj, p. 177; Aichner, p. 475. Prema novom zakoniku naziv »*Religio*« znači vjersku udrugu sa jednostavnim ili svečanim zavjetima; riječ »*Ordo*« (Red) označuju vjersku udrugu sa svečanim zavjetima; naziv »*Congregatio monastica*« označuje spoj od više samostalnih samostana pod jednim poglavarom; riječ »*Congregatio*« označuje vjersku udrugu sa jednostavnim zavjetima (can. 487). Biskup ne smije ustanovljivati nove vjerske udruge bez znanja sv. Stolice. Biskupske kongregacije ostaju pod biskupskom vlašću, dok prime potvrdu odnosno decretum laudis od sv. Stolice. U svrhu podizanja škola gostinjaca i sl. moraju imati sve redovničke obitelji pismenu dozvolu od Ordinarija mjesta. (can. 492—497).

Pravo pohogjenja sa strane biskupa potanje je odregjeno u kanonu 512. Propisi glede otugjivanja samostanskog imetka sada su jednostavniji. Za otugjenje ili opterećenje imetka preko svote od K 30.000 potrebit je apostolski indult; inače je dostatna pismena dozvola starešine, koji prema ustanovama mora imati privolu redovničkog kaptola ili vijeća savjetnika. (can. 532—534). Barem jedan put mjesečno treba obdržavati u samostanu konferencije o moralci, liturgici, dogmatici itd. (can. 541).

Nijedan starešina redovnički ne smije siliti svoje podložnike redovnike, da mu očituju svoju savjest. (can. 530). Obzirom na upravljanje duhovno koludrica ostaje staro pravo. Samostankama sa svečanim zavjetima podijeljuje sv. poputbinu i zadnju pomast redoviti ispovijednik, onim pak sa jednostavnim zavjetima podijeljuje to župnik, ako ih biskup nije izuzeo od župske vlasti; isto vrijedi i za sprovode. (*c. c. 520—530; 566, 514, 874*). Župe bivaju ispražnjene godinu dana, a ostale nadarbine tri godine nakon položenja svečanih zavjeta dotičnog župnika (can. 584 [1]).

Pravila i ustanove pojedinih vjerskih udruga, koje se kose sa propisima novog zakonika bivaju ukinute (can. 489).

[1]) Haring p. 40. Schmöger. p. 17.

Svaki red uživa povlastice, koje su mu upravno podijeljene; u buduće ne postoji više za redove protezanje povlastica (communicatio). Povlastice podijeljene redu odnose se i na redovnice toga reda. (can. 613). Redovnici obojega spola sa svečanim zavjetima izuzeti su od vlasti biskupske, u koliko pravo protivno ne propisuje. Vjerske udruge sa jednostavnim zavjetima ne uživaju izuzeća (exemptio), izim ako posjeduju posebnu povlasticu (can. 615 et 618). Od sabora tridentinskoga propisana biskupska vlast nad redovnicima, kao punomoćnika sv. Stolice, postala je bespredmetnom novim oprijedijeljenjem biskupske vlasti nad redovnicima u novom zakoniku sr. c. c, **500, 619, 804, 831, 1345, 2377 itd.**

Obzirom na sekularizaciju redovnika zakonik razlikuje *indultum exclaustrationis*, t. j dozvolu, da redovnik može za neko vrijeme živjeti izvan samostana, a ostaje obvezan zavjetima, i *indultum saecularisationis* t. j. dozvolu da trajno ostavi red, koja sobom nosi još druge otpuste (can. 640). Sekulariziovanoga redovnika s višim redovima, ako nije izgubio biskupsku pripadnost položenjem *trajnih*, prostih ili svečanih zavjeta (can. 585), valja da njegov biskup primi u biskupiju. Ako je pak sekularizovani redovnik izgubio spomenutu pripadnost, mora tražiti biskupa (benevolus receptor), koji će ga primiti bilo odmah bilo na kušnju za tri godine, a dok ne nagje biskupa, ne smije vršiti čine sv. reda, ako se nalazi van samostana (can. 641). Dekret sekularizacije od 15/VII. 1909 u nekim je tačkama preinačen. Kanon 642 veli, da sekularizovani redovnik ne može dobiti nikakova nadarja ni u većim ni u manjim bazilikama, niti u stolnim crkvama; ne može dobiti službe u sjemeništima i zavodima, gdje se odgajaju klerici, niti u biskupskoj kuriji, niti u kućama redovnika i redovnica. Sekularizovani nema prava zahtijevati od svoga reda ikakove naknade za rad obavljen u redu. (can. 643. § 1). Sekularizovanu redovnicu, koja je bila u red ili kongregaciju primljena bez miraza, mora dotični red iz

ljubavi za neko vrijeme pomagati, ako se nalazi u siromaštvu (can. 641, § 2)[1].

32. **Svjetovnjaci.** Po sv krštenju postajemo članovi crkve; prema tomu *kršteni* čovjek stiče neka prava u crkvi i prima na se neke dužnosti. **Belaj**, p. 36, **Aichner** p. 179. Crkvena društva (bratovštine, Marijine kongregacije, treći red itd.) treba da ustanovi ili barem odobri mjesni biskup (can. 686). Pravnu osobu sačinjavaju ovakova društva u crkvenom djelokrugu jedino onda, ako im je izdana posebna isprava utemeljenja (can. 687). Crkvena društva moraju svake godine prikazivati račune biskupskom naredbeništvu. (can. 691 § 1).

III. Stvari (De rebus).

33. **Sakramenti.** a) *Krštenje* odrasloga treba po mogućnosti prijaviti biskupu. (can. 744). Subdjakon, dijakon i svećenik ne smiju biti kumovima kod krštenja i krizme bez dozvole biskupove (can. 766 i 796).

U utrobi majčinoj ne smije se nikoga krstiti, dok ima vjerojatne nade, da ga se može porogjena redovito krstiti. Ako je pako dijete u utrobi majčinoj kršteno, porodi li se živo, treba ga opet uvjetno krstiti. (can. 746, 1, 5). *Noldin*, Theol. moralis, n. 70. Nakaze i čudovišta valja uvijek krstiti barem uvjetno; u dvojbi glede broja jedno se rogjenče krsti redovito, a ostala uvjetno (can. 748). Za privatno krštenje ne bijahu po starom pravu propisani svjedoci. Novi zakonik odregjuje dva ili barem jednog svjedoka, da uzmognu posvjedočiti podijeljenje krštenja (can. 742, 1). Obično će ovakovi svjedoci biti ujedno kumovi, jer kanon 762,2 propisuje barem jednog kuma i kod privatnog krštenja, ako ga se može lako dobiti. *Noldin*, n. 74. Po novom pravu ulaze u duhovno rostvo *samo* sa krštenim djetetom krstioc i kum. (can. 768), *Noldin*, n. 78. Želi li koji katolik grčkog

[1]) Haring, p. 44.

ili istočnog obreda prijeći na latinski obred ili obratno, potrebita mu je papinska dozvola (can. 98). Djeca slijede očev obred pa ih treba takovim obredom krstiti (can. 756). Ako je neko u slučaju nužde kršten drugim obredom, to nije znak da je prešao na dotični obred (can. 98). Sprovod i upis u matice mrtvih ima obaviti župnik onoga obreda, kojemu pokojnik pripada (c.c. 462, 470, 1216.).

b) Glede sv. *krizme* veli kanon 787: Premda ovaj sakramenat nije neophodno potrebit za spasenje, ipak nikomu nije dopušteno zanemariti ga, kad mu se pruža prigoda da ga primi; a župnici nek se pobrinu, da vijernici k ovom sakramentu pristupe u zgodno vrijeme. *Noldin*, n. 92. Duhovno rostvo nastaje samo izmegju krizmanika i kuma. (can. 797).

Kao kod krštenja tako niti kod krizme ne može *valjano* biti kumom: krivovjerac i raskolnik, koji su kao takovi sudbeno proglašeni, pak otac, majka i supruga krizmanika. Kum mora biti takogjer krizman. (can. 795). *Noldin*, n. 95.

Prema prastarom običaju sv. crkve, kao kod krštenja tako i kod krizme treba imati kuma, ako ga se može dobiti. (can. 793). Po tomu, kad je nekomu nemoguće kuma naći, može se ipak krizmati, niti mu treba u tu svrhu ikakov otpust sa strane biskupa.

Kanon 788 veli: »Premda se dijeljenjepotvrde. »u latinskoj crkvi zgodno odgagja do sedme od pri- »like godine dobi, može se ona ipak i prije podijeliti, »ako je dijete u smrtnoj pogibelji ili ako se to dije- »litelju čini shodno poradi opravdanih i važnih razloga« Prema tomu novi je zakonik za ranije primanje sv. krizme.[1])

c) Glede *presv. Euharistije* kanon 804 veli: Ako vanjski svećenik bez preporučnog pisma (celebret) dogje u crkvu da misi, upravitelj ga može pripustiti, kada mu je dobro poznat; ako je pak upravitelju svećenik nepoznat, može mu dopustiti da misi jedan

[1]) Vrhbosna, 1918, br. 8 i 9. Sarajevo.

ili dva puta, ali odjeven u talari i ako ne pita milostinje za namjenu s. mise (jer onda postaje sumnjiv). Posebne naredbe, koje u ovoj stvari izda biskup, mora svak obdržavati. Istočni svećenici moraju prikazati preporučno pismo sv. kongregacije za istočnu crkvu, a redovnici ono svojih starešina. Ako svećenik ne misi u crkvi, gdje je namješten, onda se može, dozvolom biskupa, zahtjevati umjereni doprinos za potrebe crkve, kad je ova siromašna (can. 1303).

Sv. pričest može se dijeliti svaki dan. U *veliki petak* dozvoljeno je dijeliti samo sv. poputbinu bolesnicima. U *veliku subotu* dozvoljeno je vijernicima dijeliti sv. pričest lih tijekom službe Božje ili neposredno iza nje. (can. 867). Ukinut je dakle običaj dijeljenja sv. pričesti toga dana jutrom rano ili iza »Gloria«; ali ne izgleda, da je opozvana povlastica u ovom pogledu, koja bijaše dana u slučaju, kada se ovoga dana svršavaju duhovne vježbe. *Noldin*, n. 128.[1])

God. 1910 bijaše odredio Pijo X. svojom odlukom »Quam singulari,« po prilici sedmu godinu (circa septimum annum) za primanje sv. pričesti, ipak se u praksi kolebalo, jer se je sv. pričest dijelila n. p. u Italiji u sedmoj godini, a u biskupiji Limburg u 11 godini. Do sada nije bilo takogjer jasno ko ima konačno odlučiti, da li postoji kod djeteta potrebita sprema za sv. pričest. Propisi su novoga zakonika u ovom pogledu širi, daju više slobode pojedinim biskupijama i obaziru se na razne mjesne okolnosti, jer se ne veli više »circa septimum annum,« već propis glasi ovako: »Dječacima, koji zbog prerane dobi ne- »maju potrebitog znanja i želje za ovim sakramentom, »neka se sv. pričest ne podijeljuje« (can. 854, § 1). Ipak treba naglasiti, da ovdje zakonik ne govori o *tačnom* i *savršenom* znanju već razumije samo dostatno poznavanje ovoga svetotajstva. U buduće se dakle župnici imadu ravnati prema propisima svoje biskupije.

U slučaju *smrtne pogibelji* zahtijeva novi zakonik, kao i do sada, samo najpotrebitije znanje t. j.

[1]) Noldin-Schmitt p. 45.

»da znade razlikovati sv. pričest od običnog kruha i »da ima odnosnu pobožnost«. (can. 854, § 2). *Noldin* n. 133. Kad dakle u praksi imamo slučaj sedmogodišnjeg dječaka na umoru, treba ga u kratko poučiti, pobuditi na pokajanje, odriješiti ga redovito ili uvjetno i dati mu sv. poputbinu.

»Izvan smrtne pogibelji zahtijeva se za sv. pri»čest potpunije poznavanje kršćanskog nauka i briž»nija priprava t. j. da dječaci prema dokučivosti »svoga razuma poznaju barem ona otajstva sv. vjere, »koja su neophodno potrebita kao srestva za spase»nje i da pobožno prema svojoj dobi pristupe na sv. pričest. (can. 854, § 3).

Obzirom na *pravo* pripuštanja k *prvoj* i kasnijim sv. pričestima novi zakonik uklanja dosadašnju nejasnoću, te nastajaše, kada se u tom pogledu ne slagahu četiri uzgojna čimbenika: roditelji, ispovjednik, župnik i vjeroučitelj; jer propisuje, da župniku pripada nadzor, a takogjer pravo i dužnost da pričesnika do potrebe ispita t. j. pripada mu u stvari glavna i odlučna riječ. (can. 854, § 5). Prema austrijskom školskom zakonu vjerske vježbe učenika, a po tom i sv. pričest propisuje biskup, dok kotarsko školsko vijeće saopćuje to učiteljima, te ovakovi biskupski propisi postaju i za učitelje školskim pravom (§ 5, Reichsvolksschulgesetz 14/5 1869). Učitelji pak nijesu nadležni da odluče o sposobnosti dječaka upogled vjerskih vježbi. Kult.-Min.-Erl. vom 19/3 1887, z. 24,206. [1])

Upogled nošenja presv. Euharistije izvan crkve promijenjena je dosadašnja praksa. *Javno* nositi sv. pričest bolesnicima jest pravo i dužnost župnika u vlastitoj župi, ostali svećenici mogu to samo u slučaju potrebe ili dozvolom župnika (can. 848). Sv. pričest ima se nositi bolesnicima *javno*, ako drugačije ne upućuje valjani i razboriti razlog (can. 847). Privatno može nositi sv. pričest svaki svećenik dozvolom onoga komu je povjereno čuvanje presv. Sakramenta (can. 849 § 1). Kada se sv. pričest bolesnicima privatno

[1]) Schmöger p. 22.

podijeljuje, treba je paziti na dužno počitanje prema tolikom Svetotajstvu vršenjem propisa izdanih od sv. Stolice (can. 849, § 2). Ako postoji valjani razlog, da se sv. pričest *izvanrednim* slučajem privatno nosi, sv. Kongregacija Sakramenata odlukom 23/12 1912 propisuje: 1, da svećenik nosi štolu pod gornjim odijelom (a ne u žepu) 2, da se piksida sa Presvetim postavi u torbicu (bursa) i da ova, obješena vrpcom oko vrata, visi na prsima ispod gornjeg odijela 3. da svećenika prati jedan poslužnik (bez crkvenog odijela) [1]) Sv. pričest nositi u svrhu poputbine javno ili privatno pripada župniku, prema kanonu 848 ali uz sačuvanje propisa kan. 397 br. 3 i kan. 514. (can. 850) Dosadašnja cenzura proti redovnicima, koji bez dozvole župnika dijele svetotajstva umirućih, ne postoji više. [2]).

Uskrsno vrijeme upogled uskrsne sv. pričesti traje od cvjetnice do bijele nedjelje. Biskupi mogu produžiti ovo vrijeme i to od četvrte nedjelje u korizmi do nedjelje presv. Trojstva (can. 859, § 2). Zapovijed uskrsne pričesti obvezuje i onda, ako ju neko zbog kakovog razloga nije izvršio u propisano vrijeme. (can. 859, § 4). Bolesne osobe, koje već mjesec dana leže bez sigurne nade u brzo ozdravljenje, mogu na savjet ispovjednika, jedan ili dva puta sedmično primati sv. pričest, premda su prije uzeli lijek ili popili kakovu tekućinu. (can. 858 § 1). Preporučuje se osobama, te se nalaze u smrtnoj pogibelji, da prime sv. poputbinu i ako su se onoga istoga dana pričestile (iz pobožnosti) (can. 864 § 2). Dok traje smrtna pogibelj, dopušteno je, a i pristoj se, podijeljivati sv. poputbini, prema razboritom savjetu ispovjednika, više puta u različite dane (can. 864 § 3). Obveza da se izreku sv. mise postoji i onda, kada se je izgubila milostinja za primljene namjene bez krivnje primaoca. (can. 829). *Noldin*, n. 184.

Ako pružaoc milostinje ne odredi vrijeme čitanja sv. mise, onda se mise, dane radi žurnog uzroka,

[1]) Müller, Zeremonienbüchlein p. 176 Herder, 1916.
[2]) Haring p. 23.

moraju izreći čim prije, ostale mise imaju se izreći kroz kratko vrijeme prema većem ili manjem njihovom broju. Ako davaoc milostinje prepušta svećeniku vrijeme čitanja, onda svećenik može izreći mise, kada se njemu bude činilo zgodnim, ali ne smije preuzeti više namjena, nego li ih može izvršiti kroz godinu dana (c. c. 834; 835).

Ko ima suviše, namjena sv. misa može ih dati na izgovaranje drugim svećenicima, ako su mu ovi dobro poznati, ili ako ih preporučuje posvjedočenje njihovog vlastitog biskupa; ali obveze biva riješen tek onda, kada od dotičnih svećenika primi izjavu, da su preuzeli na se obvezu izgovaranja i da im je stigla poslana milostinja. (c. c. 838; 839).

Obzirom na *oproste* vrijede slijedeća nova pravila: Ispovijed u svrhu postignuća oprosta može se obaviti kroz osam dana pred oprosnim dnevom i kroz čitavu slijedeću osminu; a sv. pričest u istu svrhu može se primiti u oči oprosta i kroz čitavu osminu. Isto tako može se obaviti ispovijed i pričest kroz osminu, te slijedi iza dovršenih duhovnih vježbi, misija itd. a dotični se oprosti ipak dobivaju. Vjernici, te običavaju pristupiti na ispovijed barem dva puta na mjesec, ili svagdano pristupaju na sv. pričest, (premda se jedan ili dva puta sedmično uzdržavaju od pričesti), mogu dobiti sve oproste bez aktualne ispovijedi, izuzetak je samo, kada se radi o oprostima redovitog ili izvanrednog jubileja ili o oprostima poput jubileja (can. 931). *Noldin*, n, 319.

Pohagjanje crkava u svrhu oprosta može se obaviti od podneva pretečnog dana do ponoći oprosnog dneva (can. 923). Noldin, n. 321.

Propisane molitve nije dosta mišlju obaviti već ih treba *izreći*; usmene molitve je slobodno vjernicima izabrati, ako nijesu posebne propisane. U crkvi, gdje se obavlja pobožnost od 40 sati, kroz to vrijeme su svi žrtvenici povlašteni. Na dan mrtvih sve mise imaju povlasticu, kao da su rečene na povlaštenom žrtveniku (can. 917). Noldin, n. 324.

Župnik i ostali svećenici, koji dvore bolesnike, po samom pravu imaju oblast podijeljivati na času smrti Apoštolski blagoslov s potpunim oproštenjem (can. 468, 2), Noldin, n. 329. Dakle nije potreba više imati u tu svrhu posebnu oblast.

d) Obzirom na *ispovijed* ima takogjer važnih promjena. Oblast ispovijedanja daje se na odregjeno vrijeme ili ad beneplacitum, izakako se je kandidat podvrgao ispitu. Ako pak biskup ili poglavar redovnički kasnije sumnja, dali je neki svećenik još uvijek sposoban za ispovijedanje, može ga podvrgnuti ponovnom ispitu (can, 877). Ko posjeduje oblast ispovijedanja, bilo redovitu, bilo ustupljenu (delegatam), može u dotičnoj biskupiji odriješiti sve vijernike, te k njemu pristupe t. j. svjetovnjake, redovnike (izuzev redovnice), strance, beskućnike, vijernike istočnih obreda. (can. 881). Noldin, n. 342.

Novi zakonik uklanja mnoge dvojbe upogled pitanja, kada jurisdikciju popunja crkva.

Kanon 209 veli, da crkva popunja oblast ispovjedanja, kada se općenito pogrješno misli, da neko ima oblast, a u istinu ju nema; zatim kada je sumnja pozitivna ili vjerojatna iuris sive facti. *Kanon* 207,2 propisuje: Ako je jurisdikcija, te je dana pro foro interno, istekla, čin jurisdikcije, koji neko u tom slučaju iz neopaza obavi, ipak je valjan. Noldin, n. 354.

Za valjano i dopušteno ispovijedanje *sestrica* t. j. redovnica sa prostim zavjetima i *koludrica* t. j. redovnica sa svečanim zavjetima potrebita je *posebna* oblast, koju i mirskim i redovničkim svećenicima daje Ordinarij mjesta, gdje se nalazi dotična kuća. Ovo je potvrgjeno (can. 876) Noldin, n. 362.

Biskupi mogu pridržati sebi odriješenje od nekih grijeha, ali to smiju provesti jedino u biskupijskom zboru ili izvan biskupijskog zbora, kad pitaju za savjet kaptol i nekoliko vrijednijih dušobrižnika u biskupiji. Malo smije biti takovih slučajeva t. j. tri ili najviše četiri izmegju težih izvanjskih zločina specifično opredijeljenih. Pridržanje ne smije duže trajati, nego li je potreb[illegible], da se dotična javna i zastarjela mana isebi ([illegible] n. 8 97) Noldin, n. 373.

e) Glede *zadnje pomasti* sada se može sa sigurnošću kazati, da je u slučaju žurne potrebe pomazanje *jednog* ćutila ili bolje *čela* dostatno za valjanost ovoga sakramenta, ali se ostala mazanja moraju popuniti. ako dostaje još vremena. (can. 947). Ovo se slaže s odgovorom sv. Kong. Oficija 31/1 1917. Noldin, n. 449. Mazanje se bokova odsele ima uvijek izostaviti, a mazanje nogu može izostati, ako postoji zato razborit razlog. can. (947, 2, 3). Izuzev redovničke kuće, gdje zadnju pomast dijeli poglavar redovnika (*prema kanonu 514*), redoviti je dijelitelj ovog sakramenta župnik mjesta, gdje se nalazi bolesnik; ali po novom pravu u slučaju potrebe, ili uslijed barem predmnijevane dozvole župnika ili ordinarija mjesta, može zadnju pomast podijeliti svaki svećenik (can. 938). Noldin, n. 454.

U istoj bolesti ovaj se sakramenat ne smije ponovno podijeliti, osim ako se bolesnik iza primljene sv. pomasti oporavio, pa opet upao u novu smrtnu pogibelj. (can. 940,2) Noldin, n. 461.

Upogled *prakse Noldin* veli slijedeće: »Predmnijeva se, da postoji ista pogibelj, ako se je bolesnik samo za kratko vrijeme, t. j. kroz nekoliko »dana, bolje ćutio, osim slučaja, kada se iz naravi »bolesti, drugačije razabire; naprotiv cijenimo, da je »pogibelj prestala, ako se je bolesnik tijekom znatnog vremena, t. j. tijekom čitavog mjeseca, u dugoj »bolesti, bolje ćutio. Kad nastane sumnja. da li je »ista ili druga pogibelj, ragje se treba odlučiti za ponovno pomazanje, jer ponovljenje bolje odgovara starom crkvenom običaju, a na taj način i bolesnik dobiva novu duhovnu pomoć [1]) Prema tomu, ako je »sigurno, da se je bolesnik poslije pomazanja oporavio »od prve pogibelji, što se običava dogoditi kod zaduhe i sušice, onda mu se može već poslije kratkog »vremena (jedne sedmice) u *novoj* pogibelji opet podijelititi sv. pomast. Ako pak nije sigurno, da je »pogibelj poslije pomazanja prestala, a nadogje-

[1]) Benedictus XIV., De synodo l. 8, c. 8, n. 4.

»ponovna pogibelj, ne smije se bolesnika ponovno »pomazati, osim u slučaju, kada je prošlo znatno »vrijeme t. j. mjesec dana poslije prvog pomazanja«.

f) Upogled *sv. reda* novo pravo propisuje takogjer neke promjene.

Obzirom na *regjenje* svjetovnjaka novo pravo propisuje, da rediti ima biskup a) u čijoj biskupiji je regjenik rogjen i tu boravi, b) u čijoj biskupiji ima pravo boravište, i ujedno položi zakletvu, da će u njoj trajno ostati c) ako regjenik nema ni jedno ni drugo, onda pripada onoj biskupiji, u koju je bio upisan primitkom prve kauke (c. c. 111 i 956).

Nije dozvoljeno bez posebnog dopusta sv. Stolice male redove podijeljivati skupa sa subdjakonatom, ili dva viša reda podijeliti istoga dana. Dapače nije dozvoljeno niti prvu kauku podijeliti skupa sa ostalim manjim redovima, niti sve manje redove skupa (can. 978,3). Razmake vremena (interstitia) izmegju kauke i pojedinih manjih redova ima odrediti biskup. Izmegju akolitata i subdjakonata ima proći godina, a izmegju subdjakonata i djakonata, te djakonata i prezbiterata barem tri mjeseca; iznimno može biskup drugačije odrediti, ako smatra, da to zahtijeva potreba ili korist crkve. (can. 978,2). Po novom pravu nikomu se nesmije podijeliti prva kauka, koji nije već započeo bogoslovni tečaj. Subdjakonat se nesmije podijeliti prije svrhe trećeg bogoslovnog tečaja i navršene 21 godine života, djakonat početkom četvrtog tečaja i nakon navršene 22 godine, a prezbiterat tek u drugoj polovici četvrtog tečaja i nakon navršene 24 godine života. Bogoslovni tečaj mora biti obavljen u školi, a ne privatno (cc. 975, 976).

Duhovne vježbe ispred regjenja novo pravo propisuje ovako: Prije kauke i manjih redova propisuju se *tri* dana; prije svakog višeg reda barem *šest* dana; ako pak kandidati primaju kroz jedno poljeće (intra semestre) više svetih redova, Ordinarij može skratiti vrijeme vježbi za djakonat, ali ne ispod tri čitava dana. (can. 1001).

Obzirom na *iregularnosti* novo pravo promjenjuje slijedeće: Defectus aetatis i scientiae ne pretresa se više poglavlju o iregularnostima, već na drugom mjestu. *Defectus lenitatis* je preinačen. Sudjelovanje u ratu po sebi ne sačinjava iregularnosti. Tužitelji i svjedoci kod sudbenog postupka, te svršava smrtnom osudom krivca, ne postaju iregularni kao prije. Nova je iregularnost: pokušaj samoubojstva. Infamia juris, koja sačinjava podlogu za iregularnost, na novo je preuregjena (cc. 983—986) Kanon 987 nabraja vremenite zapreke regjenja, megju ovima se nalazi i vojnička služba. O oprostu od tajnih iregularnosti govori kanon 990 [1]) **Aichner** p. 207; **Belaj** p. 101.

34. **Ženitbeno pravo** je u novom zakoniku dosta preinačeno. a) *Zaruke* se mogahu sklapati prije god. 1907 usmeno ili pismeno, sa svjedocima ili bez svjedoka. Ženitbeni dekret »*Ne temere*« iz god. 1907 propisuje, da su zaruke valjane jedino onda, ako se sklapaju pismeno uz potpis stranaka i župnika ili dvaju svjedoka (mjesto župnika). Do sada ne bijaše jasno, da li zaruke sklopljene bez propisanih formalnosti obvezuju barem u savjesti, a crkveni sudac mogaše stranku, koja ne bi htjela sklopiti ženitbu, kazniti i prisiliti na naknadu štete, ali ne na sklapanje ženitbe. Novi zakonik potvrgjuje spomenute formalnosti za valjanost zaruka, ali odregjuje, da drugačije sklopljene zaruke ne obvezuju niti u savjesti. Ako su zaruke valjane, obvezuju u savjesti te je crkveni sudac dužan opomenuti stranku, da se drži zaruka; nu zakonik ne daje stranki, niti u slučaju valjanih zaruka, prava da sudbenim putem zahtijeva sklopljenje ženitbe, već oštećeni dio ima pravo da traži samo naknadu štete (**can.** 1017). Pitanje će pak naknade crkveni sudac u Austriji prepustiti civilnom sucu, jer crkveni sudac nema prisilnih srestava, da prisili stranku na izvršenje presude, a osim toga §§ 45 i 46. o. a. g. z. slažu se sa novim crkvenim zakonikom upogled učinaka zaruka, koje označuje (**can.** 1933, § 3). Civilni se zakonik od crkvenog razlikuje u tomu, što priznaje valjanim takogjer zaruke sklopljene usmeno i bez svjedoka. **Aichner**, p. 574; **Belaj**, p. 353.[1])

[1]) Haring. p. 8.

Zaprijeka *javne ćudorednosti* (publica honestas) po starom crkvenom pravu jest odnošaj osoba, te nastaje iz zaruka i sklopljene ali neizvršene ženitbe, koji megju opredijeljenim osobama priječi ženitbu. Ovakova zaprijeka imagjaše za posljedicu: a) uslijed nevaljano sklopljene ili valjano sklopljene ali neizvršene ženitbe bijaše zapriječena ženitba sa srodnicima drugog dijela do uključivo četvrtog koljena upravne i pobočne loze, b) uslijed valjanih zaruka nijedan od zaručnika ne mogaše sklopiti valjane ženitbe sa srodnicima drugog zaručnika u prvom koljenu. Prosto suložništvo nije priječilo valjane ženitbe sa srodnicima drugog dijela. U novom pravu se ne spominju više zaruke kao zaprijeka javne ćudorednosti i prema tomu ne priječe više ženitbe sa srodnicima. (**can.** 1078). Valjano sklopljena, ali neizvršena ženitba ne sačinjava više zaprijeku javne ćudorednosti, već zaprijeku tazbine (cc. 97 i 1077). Samo nevaljana ženitba sačinjava po novom pravu zaprijeku javne ćudorednosti i priječi ženitbu lih u upravnoj lozi, a ne u pobočnoj do uključivo drugog koljena (n. p. otac, djed, sin. unuk). Ovakovu zaprijeku sačinjava po novom pravu takogjer javno suložništvo. Ovo je vrlo važna promjena, koja se ne slaže sa austrijskim ženitbenim pravom, jer ono uopće ne priznaje zaprijeke javne ćudorednosti, a još manje zaprijeku uslijed suložništva.

Potanji propisi informativnog ženitbenog ispita prepušteni su biskupima. Nekrizmani zaručnici treba da po mogućnosti prime sv. Krizmu prije vjenčanja (cc. 1019 i 1021).

b) Napovjedi se po starom pravu oglasivahu prije podne preko župske mise (inter missarum sollemnia), ali se općenito držahu valjanima takogjer i one, te se oglasivahu poslije podne. Napovjedi se morahu proglasiti usmeno. Samo iznimno bijaše god. 1908 za Pariz dozvoljeno, da se napovjedi obave oglasom iz-

[1]) Schmöger, p. 23.

vješenim na crkvenim vratima. (Acta S. Sedis 1908, 246). Vjenčanje se mogaše obaviti na dan zadnje napovjedi, ali posebno pravo raznih biskupija propisivaše, da progju barem 24 sata.

Novi crkveni zakonik izričito dozvoljava oglašivanje napovjedi ne samo prigodom župske mise nego takogjer prigodom svake dobro posjećene službe Božje; prema tomu i preko popodnevnog blagoslova. Biskup (ali ne župnik sam) može dozvoliti, da se u njegov biskupiji obave napovjedi putem javnog oglasa na vratima župske ili koje druge crkve kroz rok od osam dana, ali kroz to vrijeme treba da budu dva zapovjedna blagdana. Izmegju zadnje napovjedi i vjenčanja moraju proći barem tri dana; ako postoji valjani razlog može župnik u tom pogledu učiniti i iznimku (cc. 1024 1025). Kao prije tako i sada mora obaviti napovjedi župnik zaručnika i zaručnice u tri susljedne nedjelje ili zapovjedna blagdana. Župnika poluboravišta obzirom na napovjedi novi zakonik ne spominje, ali postoji slijedeći novi propis: Ako je jedan od zaručnika iza postignute doraslosti (dječak od 14 god. a djevojčica od 12 god.) boravio kroz šest mjeseci van mjesta, gdje se ima sklopiti ženitba, onda prije vjenčanja treba stvar javiti Ordinariju, da provede dalnja istraživanja (can. 1023, § 2). Provagjanje ove odredbe davati će Ordinarijima dosta posla. Sa crkvenopravnog stanovišta valjanost ženitbe nije nikada ovisna o napovjedima (can. 11), dočim o. a. g. z. (§§ 69; 74) zahtijeva za valjano vjenčanje barem jednu napovjed. Nadalje aust. zak. (§§ 69-74) zahtijeva, da se napovjedi obave pri običnoj crkvenoj skupštini, može to dakle da bude i poslije podne preko blagoslova, ali treba naglasiti, da se ovom propisu gragjanskog zakonika ne udovoljuje samim oglasom napovjedi na vratima crkve, pa kad bi sve tri napovjedi ovako uslijedile, mogla bi se pobijati dotična ženitba sa stanovišta gragjanskog zakonika, koji zahtijeva za valjanost barem jednu napovjed prigodom obične crkvene skupštine. Ordinarij može otpustiti takogjer napovjed, koja bi se imala obaviti u tugjoj biskupiji. Otpuste zaprijeka daje biskup, u čijoj biskupiji se sklapa ženitba, i onda, kada stranke pripadaju raznim biskupijama, a takogjer i onda, kada nijedna od stranaka ne pripada biskupiji, gdje se sklapa ženitba.

Po starom pravu se smatraše, da zakon ne obvezuje, kada nastane tako zvani *casus perplexus* t. j. ako se zadnji čas, kada je sve pripravno za vjenčanje otkrije kod stranaka tajna crkveno-pravna zapreka ženitbe, tako da se vjenčanje ne može odgoditi bez velikog zasramljenja zaručnika. Novi zakonik daje svim župnicima, svećenicima, koji prisustvuju vjenčanju i ispovjednicima za ovakav slučaj oblast otpuštanja od spomenutih zaprijeka, izuzev zaprijeku reda i zakonite tazbine u upravnoj lozi izvršene ženitbe. (can. 1045).

Ženitbene zapreke dijeli novo pravo u zapreke nižeg i višeg stupnja. Zapreke *nižeg* stupnja jesu: *srostvo* u *trećem* stupnju pobočne loze; *tazbina* u *drugom* stupnju pobočne loze; *javna ćudorednost* u *drugom* stupnju; *duhovno srostvo*; *zločin* uslijed *preljubodinstva* sa obećanjem ili pokušajem ženitbe pa bilo to i samo civilnim putem. Ostale su zaprijeke (imp. dirimentia) *višeg* stupnja. Ovakova razdioba je važna zato, jer je otpust od zapreka *nižeg* stupnja valjan i onda, kada su podaci u molbi netočni, dapače i u slučaju, kada je neispravno navedeno takogjer glavno poticalo. (can. 1054).

c) Ženitbeni dekret »*Ne temere*« dozvoljavaše, da u smrtnoj pogibelji može valjano prisustvovati vjenčanju kojigod svećenik uz dva svjedoka, ako nije moguće imati župnika ili njegova zamjenika, a ujedno nedostaje vremena, da se stranka obrati biskupu. Ovakov slučaj je praktičan osobito onda, ako u smrtnoj pogibelji treba crkveno vjenčati stranke, te su živjele u suložništvu ili one, što su samo civilno bile vjenčane. Ovom odredbom bilo je vjenčanje u smrtnoj pogibelji, obzirom na propisanu formu, znatno olakšano, jer je u pomanjkanju nadležnog župnika mogao valjano prisustvovati kojigod svećenik. Nu

novi zakonik olakšava još više sklapanje ženitbe u *smrtnoj pogibelji*, jer dopušta, da u slučaju potrebe mogu valjano prisustvovati takovom vjenčanju takogjer *sama dva svjedoka svjetovnjaka* bez svećenika. U praksi se sama dva svjetovnjaka ne bi tako lako snašla pri ovakovom slučaju, s toga zakonik preporučuje, da se pozove kojigod svećenik, ako je pri ruci, nu izričito naglasuje, da je ovakova ženitba valjana, i onda ako su prisutni sami svjedoci (salva coniugii validitate coram solis testibus can. 1098). Ova promjena je od velike važnosti za dušobrižnike u *bolnicama*.

Ipak treba paziti, da ovakova ženitba bude valjana i pred državom. Austrijski gragjanski zakonik ne priznaje spomenute olakšane vjenčane forme (o. a. g. z. § 75), s toga se kod nas u praksi može primjeniti olakšana forma jedino u slučaju, kada se radi o saniranju spoja, koji država priznaje valjanom ženitbom, ali je za crkvu prosto suložništvo kao n. p. ženitba sklopljena samo civilno ili mješovita ženitba sklopljena lih pred inovjernim svećenikom. U ostalim slučajevima, radi valjanosti ženitbe pred državom, treba da bude i u smrtnoj pogibelji prisutan župnik jedne od stranaka. Osim toga za državnu valjanost takove ženitbe potrebit je i otpust od napovjedi sa državne strane. Od druge i treće napovjedi oprašta kotarsko poglavarstvo, a u ovom slučaju treba otpust i od prve napovjedi, koju otpušta radi vrlo ozbiljnih razloga namjesništvo, a jedino u iznimnim slučajevima, kada nema vremena obratiti se namjesništvu, može dati otpust kotarsko poglavarstvo ili mjesna vlast. (o. a. g. z. §§ 74, 85—87).

Od ovog olakšanja vjenčane forme u smrtnoj pogibelji treba dobro razlikovati slučaj, kada *pri smrti* jedne od stranaka postoji kakova *ženitbena zapreka* n. p. srostvo, tazbina, preljubodinstvo, razlika vjere megju krštenim i nekrštenim. U ovakovom se slučaju ne radi o tomu, da li je moguće dobiti nadležnog župnika, već se traži osoba snabdjevena vlašću da dade otpust od spomenutih zapreka. U ovakovim prilikama mogu nastati u glavnom *dvije* mogućnosti: *prva* je kada je stranka na smrti, a nadležni župnik ili njegov zamjenik može lako stići; nu biva otkrivena ženitbena zapreka. Ovdje se dakle ne radi o vjenčanoj formi nego o otpustu od zapreke; *druga* je mogućnost, kada se stranka nalazi na smrti, župnik ne može doći, jer je n. p. otputovao, a nema kapelana, i osim toga postoji u slučaju ženitbena zapreka. Ovdje se dakle radi o ženitbenoj formi i o zapreci, što treba dobro razlikovati. Kako treba postupati upogled ženitbene forme rekosmo gore (dostatna su dva svjedoka); obzirom pak na ženitbene *zapreke* treba zapamtiti slijedeće: već god. 1909 i 1910 dopustila je sv. Stolica (A. A. S. 1909, p. 468; 1910, p. 650) da u smrtnoj pogibelji, kada stranki nije moguće obratiti se biskupu, može župnik ili kojigod svećenik, te prisustvuje vjenčanju, oprostiti od svih zapreka javnih i tajnih, osim od zapreke reda i zakonite tazbine u upravnoj lozi. Uslijed ovoga mogao bi se dogoditi slučaj, da nakon ozdravljenja imamo zakonito vjenčane krštena momka s nekrštenom djevojkom itd.

Spomenutu otpusnu vlast potvrgjuje i novi zakonik (can. 1043 i 1044). Austrijski zakonik priznaje za gragjanske ženitbene zapreke samo onaj otpust, što ga podijeljuje namjesništvo (§§. 83, 84). Prema tomu u praksi treba biti veoma oprezan, e da se izbjegne sklapanje ženitbe, kojoj država ne priznaje valjanosti. S toga svećenik može kod nas upotrebiti rečenu oblast otpuštanja lih onda, ako se radi o ženitbenoj zapreci, koju država ne priznaje n. p. o duhovnom srostvu, javnoj ćudorednosti, ili o slučaju, kada treba crkveno iscijeliti (sanare) državno već valjanu ženitbu. [1]

Ima nekih promjena i upogled *vjenčanja po punomoćniku*. Za valjanost punomoći potrebita je posebna punomoć za sklopljenje ženitbe sa odregjenom osobom, zatim potpis opunomoćitelja te župnika ili biskupa dotično njihovih zamjenika u mjestu, gdje se

[1]) Schmöger, p. 27.

opunomoćitelj nalazi, ili dvaju svjedoka. Ako je opunomoćitelj nepismen, onda treba ovu okolnost naglasiti i pridodat potpis još jednog svjedoka. U slučaju da se kod opunomoćitelja pojavi ludilo prije sklopljenja ženitbe, onda punomoćnik ne može sklopiti valjane ženitbe; ista je stvar, kad opunomoćitelj prije sklopljenja ženitbe opozove punomoć. Punomoćnik mora osobno izvršiti čin, inače je sklapanje ženitbe nevaljano. Prije sklopljenja ženitbe po zamjeniku ili putem tumača treba po mogućnosti dobiti dozvolu od Ordinarija. (can. 1089) Sklapanje ženitbe *putem pisma* u novom se zakoniku ne spominje. Delegacija za vjenčanje mora biti uvijek izričita, inače je nevaljana. *Općenita* delegacija može se *valjano* podijeliti samo župskim pomoćnicima za župu, kojoj su dodijeljeni (can. 1096).

d) Izričito naglasuje novi zakonik, da dvojbena nemoć (impotentia), bio to dubium iuris ili facti, ne sačinjava ženitbene zapreke; osim toga se izričito naglasuje, da neplodnost ne priječi ženitbe. Izgleda, da su ova razjašnjenja stavljena u zakonik radi prijepornih pitanja, te se odnose na exstirpatio ovariorum vel uteri. (can. 1068). [1])

Zapreka *nedoraslosti* takogjer je preinačena. Momak nemože sklopiti valjane ženitbe prije navršene 16 godine života, a djevojka prije navršene 14 godine, dok je po starom pravu granica za momke bila 14 a za djevojke 12 godina (can. 1067). Za nas nema ova odredba velike praktične vrijednosti, jer nijesu u običaju tako rana vjenčanja, a za valjanost ženitbe pred državom gragjanski zakonik zahtijeva punoljetnost gragjansku t. j. navršenu 24 godinu života ili proglašenje punoljetnosti odnosno dozvolu oca, skrbnika i do potrebe suda (o. a. g. z. §§ 21, 48—53; 172—174, 257, 252, 269).

Zapreka srostva (consanguinitas) dopiraše dosada do uključivo *četvrtog* stupnja pobočne loze; novi zakonik ju ograničuje na uključivo *treći* stupanj (can. 1076). Austrijski gragjanski zakonik § 65 opredijeljuje

[1]) Haring, p. 25;

ovu zapreku do uključivo *drugog* stupnja prema crkveno pravnom računanju.

Po starom pravu zapreka *duhovnog srostva* sastojaše u tomu, što krstioc ne mogaše sklopiti valjane ženitbe sa krštenikom ili njegovim roditeljima; isti odnošaj nastajaše izmegju kuma i kumčeta, te njegovih roditelja. Slično je vrijedilo i obzirom na krizmu. Novi zakonik ne spominje više, upogled duhovnog srostva, roditelje krštenika; pa prema tomu zapreka srostva postoji sada samo megju krstiocem i krštenikom, te kumom i krštenikom (c. c. 768, 1079). O krizmi u ovom pogledu zakonik ne veli ništa, a izričito naglasuje, da je ženitbenom zaprekom odsele lih ono srostvo, o kojem govori *kanon 768* t. j. srostvo, koje nastaje iz krštenja. Iz rečenoga slijedi, da se kumovi i roditelji krštenika mogu megjusobno ženiti, pa je po tom ova zapreka svoje praktično značenje gotovo potpuno izgubila. Austrijski gragjanski zakonik ne priznaje ove zaprijeke. [1])

Upogled sklapanja od crkve dozvoljenih *mješovitih* ženidaba postojaše prema starom pravu stroža i blaža praksa. Po *strožoj* praksi nije se smjelo ovakove ženitbe počastiti nikakovim crkvenim obredom, a župnik je primao privolu zaručnika izvan crkve t. j. u sakristiji ili župskom uredu, bez rokete i štole, izostaviv misu za zaručnike, zaručnički blagoslov, blagoslov prstena, molitve u ritualu, a upisao bi vjenčanje u maticu vjenčanih tamquam »testis qualificatus«. Ali se je kod nas gotovo svagdje bila raširila *blaža* praksa, po kojoj su se, kod sklapanja mješovitih ženitaba sa *propisanim obvezama* glede odgoja djece, ipak dopuštali neki crkveni obredi, nu uvijek se je morala izostaviti misa za zaručnike i zaručnički blagoslov sr. Aichner, p. 649. Pri sklapanju pak *mješovitih* ženidaba, za koje ne bijaše ishogjen dopust od sv. stolice, ili se sklapanje imalo obaviti takogjer pred inovjernim svećenikom, dozvoljavaše crkva t. z. *pasivno* prisustvovanje župnika (assistentiam mere passivam) e da se uklone veća zla. Ovakovo pasivno prisustvanje

[1]) Schmöger, p. 30. Noldin-Schmitt, Supplementum p. 75 s.

sastojaše u tom, da župnik nije niti pitao niti primao privole zaručnika, već bi naprosto *saslušao* izjavu njihove privole kao svjedok, koji može posvjedočiti izjavu privole vjenčanja. Ovo je bio baš najviši stupanj snošljivosti, e da se uklone nevaljane ženitbe megju katolicima i inovjernicima. Dekret »Ne temere« bijaše ukinuo prosto pasivno prisustvovanje župnika. Ali su dekreti Cong. S. Off. dneva 21/VI 1912 i dneva 5/8 1916 uspostavili ovakovo prisustvovanje za one predjele, kojima je sv. Stolica prije odluke, »Ne temere« dala posebne povlastice i posebne naputke, samo u slučajevima i uz uvjete ondje naznačene. Ovo se odnosi na Njemačku, Ugarsku i Austriju.

Staro pravo muči o tom, da li izjava glede katoličkog odgoja djece ima biti pismena ili usmena, pred svjedocima ili bez svjedoka, zakletvom potvrgjena ili ne. Nadalje bijaše prepušteno biskupu, da obzirom na posebne okolnosti do potrebe dozvoli sklapanje mješovite ženitbe u crkvi i uz crkvene obrede, osim mise i blagoslova za zaručnike, te da zahtijeva upogled katoličkog odgoja djece pismenu izjavu potvrgjenu svjedocima i zakletvom. Novi zakonik u ovom pogledu ne propisuje nikakove bitne promjene, ali odregjuje, da pogodba glede odgoja djece *redovno* ima biti učinjena *pismeno* (can. 1060); prema tomu *iznimno* može biti i usmena izjava. Glede obreda veli zakonik: »Pri mješovitim ženitbama zabranjeni su »svi sveti obredi; ako se pak poradi ovakove zabrane »predvigjaju veća zla. Ordinarij može dozvoliti kakov »običajni crkveni obred, ali se uvijek mora izostaviti čitanje mise«. (can. 1102).

Iz rečenoga slijedi, da su mješovite ženitbe strogo zabranjene ida se kod nas u praksi pri mješovitim ženitbama ima zahtijevati redovno otpust te pismena izjava glede odgoja djece u katoličkoj vjeri; za valjanost takove ženitbe je potrebito, da župnik od zaručnika pita i primi privolu ženitbi (require et excipere consensum), da prisustvuje ženitbi bez primjene crkvenih obreda, ako zato nije dobio posebne naputke od Ordinarija.

Pred državom je nevaljana pogodba glede odgoja djece, učinjena izmegju stranaka i župnika, ali država priznaje valjanost ovakove pogodbe, ako ju stranke naprave megjusobno (Interkonfessionelles Gesetz von 25/5 1868). Za valjanost ove pogodbe pred državom ne zahtijeva se, da bude učinjena pismeno, niti da bude potvrgjena svjedocima i zakletvom. Ako je pak pogodba učinjena pismeno, mora biti snabdjevena propisanim biljegom od kr. 2.[1]) Takogjer i u Hrvatskoj valjana je pred civilnim forumom ovakova pogodba. Belaj p. 462. Indulti podijeljeni upogled mješ. ženidaba Njemačkoj i Ugarskoj ostaju na snazi prema kan. 4.

Ispovjed i pričest prije vjenčanja zaručnicima se živo priporučuje, ali pomanjkanje takove okolnosti ne sačinjava nikakove zapreke niti zabrane upogled ženitbe. Novi zakonik u tom ne mijenja ništa, osim što propisuje, da vijernike treba odvraćati od takove ženitbe (can. 1065 i 1066). U ovakovim slučajevima treba se obratiti biskupu za posebne naputke; uskrata prisustvovanja ovakovoj ženitbi u praksi se ne savjetuje, jer nastaje slučaj t. z. *Notzivilehe*, kada se zaručnici prema gragj. zakoniku mogu civilno valjano vjenčati.

Zapreka *tazbine* (affinitas ex copula licita) nastajaše po starom pravu lih uslijed *izvršene* ženitbe, protezaše se kroz sve stupnjeve upravne loze, a u pobočnoj lozi dopiraše do uključivo *četvrtog* stupnja kao i srostvo. Novi zakonik propisuje zapreku tazbine takogjer pri ženitbi sklopljenoj a ne izvršenoj (ratum, non consummatum) ali ju u pobočnoj lozi ograničuje lih do uključivo *drugog* stupnja. (c. c. 97 i 1077). Iz neizvršene ženitbe nastajaše prije zapreka javne ćudorednosti, a sada mjesto prve nastaje zapreka tazbine; prema tomu u ovoj stvari se slaže crkveno pravo sa o. a. g. z. § 66. Zapreka tazbine, koja nastajaše uslijed nedopuštenog putenog općenja (affinitas inhonesta) novi zakonik na sadržaje više. Izvanbračni puteni saobraćaj ne prouzročuje dakle više ikakove ženitbene zapreke; ako je pak

[1]) Schmöger p. 28,

ovakovo općenje spojeno sa suložništvom, onda nastaje zapreka ne tazbine, nego javne ćudorednosti (c. c. 97, 1077, 1078) Aust. gr. zakonik ne priznaje takogjer zapreke »affinitas inhonesta«. Uslijed ovih odredaba novog zakonika pada dakle prvašnja affinitas inhonesta in linea recta proveniens ex singulari copula carnali. [1])

Sklapanje ženitbe je dozvoljeno u svako doba, nu svečano blagosivanje ženitbe zabranjeno je od prve nedjelje došašća do uključivo Božićnog blagdana, te od čiste srijede do blagdana uskrsnuća Gospodinova uključivo; kroz osminu dakle ovih blagdana pirovanje nije od sada zabranjeno (can. 1108). Do sada bijaše propisano u mnogim biskupijama, da stranke moraju imati dozvolu od biskupa takogjer za jednostavna vjenčanja (bez pirovanja). Takov zakon postoji i u dalmatinskim biskupijama. Od sada se može ovakov propis uzdržati samo u onim biskupijama, gdje se dade dokazati, da postoji već stotinu godina, jer ga inače dokida protivni propis novog zakonika. Poteškoća, te nastajaše pri utvrgjivanju ženitbe radi klauzole obaviješćenja stranaka, uklonjena je slijedećim propisom: »Dade li se slučaj ženitbene zapreke nepoznate jednoj od stranaka, dostatno je, da lih stranka svijesna zaprijeke privatno i tajno obnovi privolu na ženitbu, ako druga stranka ustraje u danoj privoli (c. c. 1133—1141).

Zabranu ženitbe (impedimentum impediens) sačinjava po novom pravu legalno srostvo u onim predjelima, gdje je ženitba državno zabranjena radi takovog srostva, can. 1059; ali u onim krajevima, gdje takovo srostvo prema gragjanskom pravu priječi ženitbu (dirimit), tu je ženitba zaprječena i prema crkvenom pravu. (can. 1080). Gdje gragjanski zakonik legalno srostvo ne priznaje ni zabranom ni zaprekom upogled ženitbe, tu ga ne priznaje niti kanonsko pravo.[2])

Mjesto sklapanja ženitbe prema rimskom ritualu jest crkva (ecclesia, templum). Vjenčanja dakle u pro

[1]) Harinǵ. p. 27.
[2]) Noldin-Schmitt, Supplementum p. 76.

stoj bogomolji (oratorium) u kapeli ili privatnoj kući u opreci su sa propisima rituala. Novi zakonik propisuje: »Vjenčanje se smije obaviti samo u župskoj crkvi; u drugoj kojoj crkvi, u javnom ili polujavnom oratoriju može se obaviti samo dozvolom biskupa ili župnika. Novo pravo preporučuje, da biskup ne daje lako ovakove dozvole za oratorije sjemeništâ i ženskih redova, a isto tako biskup smije dati samo rijetko dozvolu vjenčanja u privatnoj kući.

Ozdravljenje ženitbe u korijenu (sanatio in radice) jest utvrgjenje ženitbe, koje sobom nosi osim otpusta ili prestanka zapreke, takogjer otpust od zakona obnove ženitbene privole, i djelovanje unatrag obzirom na crkveno pravne posljedice.

Roditelji su strogo dužni brinuti se za religijozni, moralni, fizični i gragjanski uzgoj svoje djece i providjeti im vremenita dobra. (can. 1113). Porod može biti pozakonjen uslijegjelom ženitbom, ako su roditelji bili sposobni, da megjusobno sklope ženitbu bilo to za vrijeme začeća ili nošenja ili rogjenja djeteta (can. 1116). Obzirom na provedbu pozakonjenja treba paziti na gragjanski zakonik, koji zahtijeva, da se zakoniti otac izjavi pred župnikom i dvama svjedocima, da je on naravni otac djeteta, i da zamoli, da bude kao takav uvršten u maticu rogjenih. Pozakonjenje djeteta uslijegjelim vjenčanjem, ali poslije smrti oca, može se uvrstiti u matice samo putem suda. *Aichner* p. 707. n. 7. Razumije se po sebi, da će u novoj jugoslavenskoj državi vrijediti novi gragjanski zakonik, pa će trebat sravniti promjene, što tu nastanu u pogledu gragjanskog ženitbenog prava.

O rastavi braka govori kan. 1119, ali ne mijejenja staroga prava.

Glede Pavlove povlastice veli kan. 1120: Valjana ženitba izmegju nekrštenih može se razvrgnuti, i ako je izvršena, u korist vjere, a uslijed Pavlove povlastice. Ova se povlastica ne odnosi na ženitbu izmegju stranke krštene i nekrstene, koja je sklopljena uslijed ishogjena otpusta zapreke različite vjere. Novi zakonik naglasuje, da propisane upite obraćena stranka

može valjano postaviti na svoga druga i privatnim putem, ali u tom slučaju treba ih dokazati dvama svjedocima ili kojim drugim zakonitim putem. Ako je stranki nemoguće doći do biskupa, onda joj je i *dopušteno* obaviti odnosne upite i privatno (can. 1122).

35 **Blagoslovine** (sacramentalia). Ako prosti svećenik dade blagoslov pridržan papi ili biskupu *valjan* je, ali nije *dopušten* čin (can. 1147 § 3). Posvećenja i blagoslovi su nevaljani, ako se ne upotrebi obred propisan od crkve. (can. 1148). Župnik, te upravitelji crkava i starešine samostana mogu *blagosloviti* crkvene potrepštine za svoju crkvu dotično župu, ali ne mogu *posvetiti* one, te potrebuju posvećenja. (can. 1304). Ovakovi blagoslovi bili su prije, prema rimskom ritualu (tit. 8), pridržani biskupu. Župnik može dakle odsele, bez dozvole biskupa, blagosloviti za svoju župu, paramente, oltarne stolnjake, tjelesnike, svetohraništa, pokaznice, ciborije, teke za privatno nošenje svetotajstva, pak crkveno rublje, te propela i slike, što se imaju javno postaviti. Blagoslovi se mogu dati takogjer nekatolicima, da im se isprosi svijetlo vjere ili ujedno s tim takogjer tjelesno zdravtje, osim u slučaju, kada postoji kakova posebna zabrana (can. 1149) [1])

36. **Sveta mjesta** su crkve i groblja. Usprkos svih povlastica niko nemože sveta mjesta posvetiti ili blagosloviti bez privole Ordinarija (can. 1157). Slučajeve, kada crkva biva obesčašćena nalazimo u kanonu 1172, koji veli: »Crkva se obesčašćuje dolje navedenim zločinama, ako su sigurni, poznati i počinjeni u samoj crkvi, a to su: a) zločin ubojstva, b) nepravedno i teško proliće krvi c) bezbožna i gnjusna uporaba crkve, d) pokopanje nevjernika ili izopćenog iza izrečene presude. § 2 veli, da se grobište ne smatra obesčašćenim zato što je crkva oskvrnuta i obratno. Izmirenje (reconciliatio) lih blagoslovljene crkve može obaviti njezin upravitelj ili kojigod svećenik uz barem predmnijevanu privolu upravitelja. Izmirenje posvećene crkve može obaviti Ordinarij, te viši stare-

[1]) Haring p. 80.

šina redovnički ili svećenik od ovih uoblašteni. U slučaju pak žurne potrebe, kada se ne može doći do Ordinarija, smije crkvu izmiriti i njezin upravitelj, te o tomu obavijestiti biskupa. (can. 1176). Sa crkvom ne biva eksekriran niti pomični niti nepomični žrtvenik (can. 1200 § 4). Pravo je utočišća crkve zadržano i u novom zakoniku can. 1179. Pristup k službi Božjoj ne smije ovisiti o uplati kakove pristupnine. (can. 1181). Pridržana mjesta u crkvi mogu se podijeliti jedino uz dozvolu Ordinarija (can. 1263, § 2)

Obzirom na *crkveni ukop* veli zakonik: Katekumeni, te su umrli nekršteni bez vlastite krivnje, mogu biti crkveno pokopani (can. 1239 § 2). U crkvama se smiju pokopati lih sjedišni biskupi, opati i praelati nullius, pape kardinali i kneževke osobe can. 1205 § 2. Općinska grobišta treba blagosloviti samo onda, ako je većina mrtvaca, te se imaju tu pokopati katolička, ili ako katolici imadu posebni odio, koji treba posebno blagosoviti; inače valja blagosivljati pojedine grobove (can. 1206). Ekshumacije u posvećenom groblju se mogu obaviti samo dozvolom biskupa (can, 1214).

Po starom i novom pravu siromahe treba sprovoditi bez zahtijevanja štolarine, prema obrednim propisima i biskupijskim zakonima, a besplatno ih valja i pokopati. (can. 1235 § 2). Nije dakle dopušteno niti kod pokapanja siromaha izostaviti štogod od obrednih propisa. Gornji propis se može lako provesti, kada u mjestima postoje udruge za pokapanje siromaha. — Sažiganje mrtvaca je zabranjeno. Nedopušteno je izvršiti volju živoga, da se njegovo tijelo poslije smrti sažeže; ako je pako ovakova odluka umetnuta u pogodbu, oporuku ili drugi koji spis, ima se smatrati po crkvenom zakonu neumetnutom (can. 1203). Kao po starom tako je i po novom pravu zabranjen crkveni sprovod poznatim krivovjercima, raskolnicima, nekrštenim, osudom izopćenim, poginulim u dvoboju, onima. te naredise sažgane svoga tijela (u oporuci ili izvan oporuke) poznatim framasunima, samoubojicama, koji se svijesno ubiše, javnim grješnicima; ako postoji sumnja da li su dotičnici takovi treba se obratiti biskupu,

dostaje li za to vremena; nije li ovo moguće, a sumnja se ne može odstraniti, onda treba mrtvaca crkveno sprovoditi, ali ukloniti sablazan (c. 1239 i 1240). U ovakovom slučaju može se n. p. samoubojicu sprovoditi sasma jednostavno, uz pratnju jednog svećenika i bez ikakvog vanjskog sjaja. Ipak svima se gore naznačenim može dati crkveni sprovod, ako su prije smrti dali kakove znakove pokajanja (can. 1240 § 1). Isključenim od crkvenog sprovoda uskraćena je sprovodna misa te svaka javna mrtvačka služba, a takogjer i ona na ishodnji dan. (can. 1241).

Onima, što u dvoboju poginuše izjednačuje zakonik i onoga, te je u dvoboju bio samo ranjen, a poslije od te rane poginuo. (can. 1240 § 4). [1]).

Najnovije izdanje rimskog obrednika od god. 1913 (tit. 6, c. 3) uskraćuje crkveni pogreb onima, te poginuše u dvoboju i onda, kada prije smrti dadoše znakove pokajanja. Ova odredba je ublažena § 1 kan. 1240, koji veli, da se svima niže naznačenim, dakle i duelantima ima uskratiti crkveni pogreb, *ako prije smrti ne dadoše kakove znakove pokajanja.* Obrednik uskraćuje crkveni pogreb takogjer onima, za koje bijaše javno poznato, da ne vrše svoje uskrsne dužnosti; nu novi zakonik šuti ob ovom na navedenom mjestu. Nadalje izrijekom ne propisuje niti obrednik niti novi zakonik, da se crkveni pogreb ima uskratiti onima, koji odbiše svetotajstva umirućih, ali ovo bijahu u mnogim krajevima biskupijski propisi. Ova dva slučaja, t. j. vršenje uskrsne dužnosti i odbijanje svetotajstva umirućih, dolaze u obzir u novom pravu u koliko se mogu razumjeti pod izrazom »*alii peccatores publici et manifesti*« (*can. 1240, § 6*); prema tomu ovakovima se ima uskratiti crkveni pogreb, ako je *općenito* poznato to njihovo ponašanje, ali ne, ako se je to dogodilo samo pred nekolicinom svjedoka ili je poznato samo nekojima. Ispravno veli u ovom pogledu *Schmöger:* »Uskrata je crkvenog pogreba nekakovo javno oglašenje grijeha. Ako grijeh dotičnoga

[1]) Haring. p. 31.

nije tako javno poznat, onda je kazna veća od grijeha, i prema tomu ne bi bila pravedna«. [1])

Sveta vremena su blagdani; a ovamo se ubrajaju takogjer dani nemrsa i posta (can. 1243).

Novi zakonik propisuje slijedeće zapovjedne blagdane za čitavu crkvu: sve nedjelje, pak Božić, Obrezovanje Gospodinovo (Circumcisio), Bogojavljenje (Epiphania), Uzašašće Gospodinovo (Ascensio), Tijelovo (Corpus Domini), Neoskvrnjeno Začeće (Immaculata Conceptio) Velika Gospa (Assumptio B. M. V.), sv. Josip, sv. Petar i Pavao, Svi Sveti. (can. 1247).

Ako je koji od nabrojenih blagdana u nekom predjelu zakonito ukinut ili prenešen, neka se ništa ne mijenja bez sporazuma sa sv. Stolicom (can. 1247, § 3). Sv. Josip u nas nije bio do sada blagdan zapovjedni, pa se prema gornjem propisu nema ništa mijenjati, dok sv. Stolica ne odredi.

Glede *nemrsa* i *posta* veli zakonik: Zakon *nemrsa* zabranjuje hraniti se mesom i mesnom juhom, ali ne krati jaja, mlijeko, i začin masti (can. 1250). Odsele je dopušteno miješati ribu i meso u posne dane, kada je dozvoljeno mrsenje. Isto se tako može izmijeniti objed sa večerom.

Zakon *posta* propisuje, da se samo jedan put dnevno jede do sitosti, ali ne zabranjuje uzeti nešto jela u jutro i na večer, nu obzirom na količinu i *vrstu* jela treba se držati odobrenog mjesnog običaja (can. 1251). Ovdje se kod posta spominje i *vrsta* jela valjda obzirom na hranjivost, jer se u posne dane u jutro i na večer može uzeti veća količina jelâ, koja se smatraju manje hranjivim i obratno; nu ono što se uzme jutrom i na večer ne smije sve skupa iznositi toliko koliko jedan obrok do sitosti. Zakon *samog nemrsa* ima se opsluživati svakog *petka*. Zakon *nemrsa* i *posta* skupa treba obdržavati: na čistu srijedu, u petke i subote korizme, u srijedu, petak i subotu četiriju vremena, u oči Duhova, Velike Gospe, Svih Svetih i na badnjak.

[1]) Schmöger p. 40.

Zakon *samoga posta* treba obdržavati kroz sve ostale dane korizme. U nedjelje i blagdane zapovjedne ne obvezuje niti zakon posta niti zakon nemrsa, izuzev korizmeno vrijeme; nadalje zakon posta ne obvezuje na veliku subotu poslije podne (can. 1252). Prema tomu u nedjelje korizmene treba postiti, ali je dopušteno mrsenje.

Ovim kanonima ništa se ne mijenja obzirom na posebne indulte (can. 1253). Po tom vrijedi i kod nas udijeljeni nam ratni indult, koji nas oprašta za rata od posta i nemrsa kroz sve dneve, osim Badnjaka, Velikog Petka i dana u oči Velike Gospe; a u ove dane je propisan nemrs i post.

Zakon *nemrsa* obvezuje sve one, te su navršili 7 godinu i to do konca života. Zakon *posta* obvezuje od navršene 21 godine do ulaska u šesdesetu godinu (can. 1254).

37. Glede *bogoslužja* veli novi zakonik, da općenite obredne propise može izdavati samo sv. Stolica. Biskupi moraju paziti da se ovi propisi vrše i ukidati zloporabe; biskupske naredbe u ovom pogledu obvezuju sve svećenike a takogjer i izuzete redovnike (can. 1267). Muškarci u crkvi stoje otkrite glave, a ženske moraju imati pokritu glavu i biti čedno odjevene. Zakonik preporučuje, da prema starinskoj stezi budu odijeljeni u crkvi ženske od muških (can. 1262).

Po novom pravu *biskup* može dozvoliti da se Svetotajstvo čuva u crkvi kolegijalnoj, pak u javnoj ili polujavnoj bogomolji, ako su tu propisane predpostavke (can. 1265).

Privatno t. j. sa samom piksidom može se izložiti svetotajstvo i bez dozvole biskupove u svakoj crkvi, gdje se ono čuva; ali svečano t. j. sa pokaznicom nesmije se izložiti Svetotajstvo bez dozvole Ordinarija osim na Tijelovo i kroz osminu. Ovaj propis vrijedi i za samostanske crkve (can. 1274).

Pobožnost »Četrdeset sati« ima se obavljati svake godine u svim crkvama, gdje se čuva Svetotajstvo. Ako ovo nije moguće onda se mora izložiti presv. Sakramenat barem za nekoliko sati (can. 1275).

Zavjet, u koliko je pripušten od kanonskog prava, valjano biva obavljen samo *osobno*, a ne preko punomoćnika (can. 1316).

Svećenici se kunu pred crkvenim sudom dotaknuvši se prsa (tacto pectore), a vijernici dotaknuvši se Evangjelja (can. 1622).

Zavjet učinjen uslijed teškog i nepravedno zadatog straha nevaljan je po samom pravu (can. 1307. § 3.)[1]

Nijesu više papi pridržani zavjeti, koji sadržavaju hodočašće u Rim, Jeruzalem i s. Jago, ali i privatni zavjet potpune i trajne čistoće te ulaska u red pridržan je samo onda, ako je učinjen od osoba, koje su navršile 18 godinu života.

Djelo, obećano *nepridržanim* zavjetom, može promjenuti u bolje ili jednako dobro takogjer i sama osoba, te se zavjetuje (c. e. 1307—1314).

38 *Crkveno učiteljstvo*. Zupnik, kapelan, pomoćni svećenik i slični, pak kanonik bogoslovac imaju oblast propovijedanja već po svojoj *službi* (can. 1328). Svi ostali svećenici trebaju posebno ovlaštenje od Ordinarija mjesta, gdje hoće da propovijedaju. Ovo vrijedi i za izuzete redovnike, ako imaju propovijedati izvan samostanske zgrade u samostanskoj *javnoj* crkvi ili u kojoj drugoj crkvi (can. 1338). Slično kao za ispovijed propisan je ispit i za propovijedanje, osim u slučaju, kada je inače poznata sposobnost zanimanika. Ovakov se ispit može i ponoviti, ako je potrebito. Biskup može dati oblast propovijedanja za duže vremena ili od slučaja do slučaja. Radi uskrate oblasti propovijedanja slobodno se je prizvati na višu vlast, ali ne in *suspensivo* (can. 1341).

Svećenici tugjih biskupija ne smiju biti pozvani za propovijedanje bez dozvole Ordinarija mjesta (can. 1341).[2] U nedjelje i ostale blagdane zapovjedne dužan je svaki dušobrižnik držati katehezu za odrasle u sat, koji mu se čini zgodnijim za puk. (can. 1332). U spomenute dane dužan je svaki dušobrižnik držati preko mise

[1] Haring p. 33.
[2] Schmöger p. 44.

homiliju za puk. Ovoj dužnosti dušobrižnik ne udovoljava, ako običajno povjeri propovijedanje drugoj osobi, osim u slučaju valjana razloga potvrgjena od biskupa (can. 1344).

Novi zakonik preporučuje, da se i preko ostalih misa u nedjelje i blagdane zapovjedne drži kratko tumačenje evangjelja; ako to odredi biskup, onda su na to obvezani svi svećenici i redovnici u svojim crkvama (can. 1345). Ovo su t. z. propovijedi od deset minuta.

Predmet propovijedanja ne smiju biti stvari svjetske niti pitanja preveć visoka, koja nijesu na običnom dohvatu vjernika, a propovjednici imaju propovijedati ne sebe, nego Krista raspetoga. (can. 1347).

Zakonik preporučuje diobu sjemeništa u *veliko* i *malo* sjemenište (can. 1354). Za uzdržavanje sjemeništa može biskup propisati sabiranje doprinosa i crkveni porez. Za upravu sjemeništa treba odrediti dva svećenika savjetnika za stegu, a dva za ekonomiju, koje imenuje biskup saslušav kaptol. Njihova služba traje šest godina (can. 1359). Za sjemeništa treba odrediti redovite, a takogjer i izvanredne ispovjednike, kojima se pitomci mogu slobodno obratiti. (can. 1361) Kod primanja pitomaca treba zahtijevati i svjedožbu krizme. Pitomci otpušteni iz sjemeništa ili samostana ne smiju biti primljeni u drugo sjemenište prije dobivenog izvješća sa strane prijašnjih starešina. (can. 1363 § 3)

Sjemeništa su izuzeta od župničke vlasti, a obzirom na sjemeništarce pripadaju ravnatelju zavoda sva župska prava izuzev ženitbene stvari. (can. 1368). Ravnatelj ne smije biti ispovjednik svojih pitomaca. (can. 891).

Zakonik preporučuje osnivanje katoličkih sveučilišta, ako su državna sveučilišta protivna katoličkom duhu (can 1379). U svakoj pučkoj školi ima se predavati nauk kršćanski, a mladež srednjih i viših škola treba temeljitije prosvjetljivati u vjerskoj nauci i zato izabrati revne i učene svećenike. (can. 1373).[1]

Zabrana knjiga ne dozvoljava čitanje knjiga i spisa pogibeljnih po vjeru i ćudoregje. Cenzura knjiga

[1] Schmöger p. 45.

u užem smislu znači, da se tiskopisi prije objelodanjenja imaju predati crkovnoj vlasti na odobrenje.

Zabrana protu vjerskih knjiga postoji još od početka crkve (Djela ap. 19, 19), a i postojat će uvijek. *Cenzura* knjiga je nastala, iza kako je pronašasto tiskarstvo (god. 1450). God. 1515 izdao je V. lateranski sabor prvi općeniti propis u tom pogledu. Cenzuru i zabranu knjiga iznova je uredio Leo XIII god. 1897 konstitucijom »Officiorum et munerum«. Ova propisivaše prethodno odobrenje od crkvene vlasti za tiskopise teološkog i filozofskog sadržaja, a preporučivaše takovo odobrenje za tiskopise profanog sadržaja napisane od duhovnika. Duhovnik moraše imati dozvolu biskupa, ako je htio preuzeti uredništvo kakove novine ili časopisa. Za pisanje članaka u novine nije trebalo do sada dozvole sa strane biskupa. Bijaše zabranjeno suragjivati u novine i časopise, koji su redovito pisali proti vjeri i ćudoregju, osim u slučaju, kada bi za to postojao kakov ozbiljni i pravedni razlog (ex iusta et rationabili causa), ali ovaj razlog nije trebalo prema dekretu Leona XIII, priopćiti biskupu. Prije izdanja knjige bogoslovnog sadržaja trebalo je imati dozvolu za tisak sa strane biskupa mjesta, gdje se je knjiga tiskala (loci, in quo publici iuris fiunt), to nije trebalo da bude u biskupiji pisca. Redovnici morahu imati dvostruku dozvolu t. j. od biskupa dotičnog mjesta i od svog starešine. Novi zakonik pridržaje ova načela i pridodaje nekoje strože propise. Odsele je za svećenike i redovnike potrebito *pristajanje* (ne formalna dozvola) biskupa, dotično starešine redovničkog i biskupa, i onda, kada ovi izdaju kakovu knjigu profanog sadržaja. Takova privola je po novom pravu potrebita, kad duhovnici hoće da pišu članke u razne novine. Ako duhovnik ili svjetovnjak radi važnog razloga hoće da piše u kakov protucrkveni list, mora dotični razlog biti odobren od biskupa. Dozvolu tiskanja može dati ili biskup pisca ili biskup mjesta, gdje se djelo tiska; ako je jedan biskup piscu uskratio dozvolu, može ju postići od

drugoga jedino uz priopćenje zabrane prvoga biskupa (c. c. 1384—1405).

Propisi za knjige vrijede takogjer za časopise i novine (can. 1384). Prevode i nova izdanja odobrenih knjiga treba da crkvena vlast ponovno odobri. Pretisak iz časopisa ili novina ne treba novog odobrenja, jer se to ne smatra novim izdanjem (can. 1392).

Dozvolu tiskanja Ordinarij mora dati pismeno, a ima se objelodaniti na početku ili na svršetku tiskopisa naznačiv ime dozvolitelja te nadnevak i mjesto dozvole. (can. 1394).

Ispovijed vjere (professio fidei) dužni su položiti profesori sjemeništa i kanonički utemeljenih sveučilišta na početku školske godine ili barem pri nastupu službe prema obrascu odobrenom od sv. Stolice; nadalje, uz ostale, imaju položiti ispovijest vjere pri nastupu službe župnici, dušobrižni nadarbenici, ravnatelji sjemeništa, cenzori knjiga, ispovjednici, propovjednici, starešine samostana i t d. (can. 1406).

Odluka C. S. Officii dneva 22/3. 1918 izjavljuje, da još postoji u snazi propis upogled »Consilium a vigilantia« i »Iuramentum antimodernisticum«, a u novom se zakoniku ne spominju, jer su to *prolazne* odredbe, potrebite, dok se ne iskorjeni modernistički otrov. Aichner p. 541 ss.

3. Glede *crkvenih nadarbina* nema u novom zakoniku velikih promjena. Aichner p. 265 ss. Belaj p. 136 ss. Poznat je stih upogled prava patronata: Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus. Zakonik trpi dosadašnje patronatsko pravo u postojećoj formi. Uslijed novih dogagjaja i nastale jugoslavenske države prestalo je u nas patronatsko pravo zavedeno konkordatom izmegju sv. Stolice i bivše Austrije. Važna je promjena u tom, što novi zakonik zabranjuje u buduće stvaranje novih patronatskih prava. Slobodno podijeljivanje nadarbina sa strane biskupa mora biti sačuvano. Ko u buduće dade za crkvu: »dos, aedificatio, fundus« ne postaje patron, već u znak zahvalnosti dobiva od crkve »suffragia spiritualia«, prema uvigjavnosti biskupa, za odregjeno vrijeme ili za uvijek. Biskup može dozvoliti pravo patronata najviše za prvo popunjenje nadarbine (c. c. 1448—1450).

Novi zakonik želi (ali ne zapovijeda), da se stari patroni odreku svojih prava primiv u zamjenu »suffragia spiritualia« t. j. da se u crkvi spomenuv njihovo ime obavljaju za njih javne molitve i čitaju sv. mise. (can. 1452).

40. Vremenita dobra crkve. Crkva katolička i Apostolska Stolica imaju *prirodno* pravo, da slobodno i neovisno od državne vlasti steku, posjeduju i upravljaju vremenitim dobrima u svoje posebne svrhe. Ovo isto pravo pripada takogjer pojedinim crkvama i ostalim od crkvene vlasti utemeljenim pravnim osobama (can. 1495). Crkva ima takogjer pravo, da neovisno od državne vlasti zahtijeva od vijernika doprinose potrebite za bogoslužje, za pristojno uzdržavanje duhovnika i ostalih službenika, te u druge svoje posebne svrhe. (can. 1496). Ovakovo pravo pripada i dijecezanskom biskupu, da doskoči raznim potrebama svoje biskupije (can. 1505). Crkvena se dobra dijele u *tvarna* i *netvarna* kao n. p. *prava*; zovu se *sveta*, ako su posvećenjem ili blagoslovom odregjena u bogoštovne svrhe, a *dragocijena* ako su od velike vrijednosti s *umjetničke povjesne* ili *materijalne* strane (can. 1497). Posljednju volju promijeniti, svesti ili ublažiti, radi osobitih razloga, može samo sv. Stolica izim u slučaju, kada oporučitelj ovu vlast izričito podijeljuje biskupu. Ako je pak izvršivanje nametnutih tereta postalo nemoguće poradi umanjenih prihoda ili drugog kojeg uzroka, bez krivnje uprave, onda može Ordinarij, saslušav zanimane stranke, terete umanjiti, ali za ograničenje sv. misa potrebita je dozvola sv. Stolice (can. 1517). Glede *zastare* crkvenih dobara novi zakonik propisuje odnosne državne zakone; ali nekoja crkvena dobra ne mogu zastarjeti a to su: 1. dobra božanskoga prava naravnoga i pozitivnoga. 2. koja se dobivaju lih uslijed papinske povlastice, 3. duhovna prava, koja svjetovnjaci ne mogu postići, a zastara je u njihovu korist. 4, sigurne i ne-

dvojbene granice crkvenih pokrajina, biskupija, župa itd. 5. milostinje i tereti sv. misa. 6. crkvene nadarbine bez naslova. 7. pravo pastirskog pohogjenja i posluha. 8. isplata katedratska. Crkovinari su dužni položiti zakletvu pred biskupom ili dekanom (can. 1522). Osim crkovinarstva dužni su odsele polagati račune crkvenoj vlasti takogjer bratovštine (can. 1525). Novi zakonik propisuje, da se u svakoj biskupiji ustanovi upravno biskupijsko vijeće sa savjetujućim glasom (can. 1520). Pri otugjivanju crkvenih dobara potrebita je za *valjanost* ugovora dozvola biskupa, dotično za neke stvari dozvola sv. Stolice. (can. 1532).

Ko prisvoji ili ošteti crkvena dobra ili prava biva udaren izopćenjem izrečene osude prosto pridržanim sv. Stolici (can. 1346).

Novi zakonik propisuje upogled *ugovora* (contractus) uporabu gragjanskog zakonika dotične države obzirom na one tačke *ugovora*, o kojima crkveni zakonik ne govori (can. 1529). Do sada je u ovom pogledu praksa rimskih sudišta primjenjivala sad staro rimsko, a sad moderno gragjansko pravo. *Kanon* 1524 sadrži savremeni *socijalni* propis, kojim se naregjuje svima vijernicima, pak duhovnicima, redovnicima i upraviteljima crkvenih dobara, da radnicima kod sebe zaposlenim daju pravednu plaću, da se brinu za njihovo dobro duhovno i tijelesno, da ih ne priječe u njihovoj brizi za vlastitu obitelj, izključiv svako izrabljivanje njihovih sila.

IV. Sudbeni postupak (De processibus).

41. **Pojam suda.** U novom zakoniku potanko je izragjeno sudstvo i kazneno pravo. Od 2214 kanona spadaju na dvije zadnje knjige, koje govore »o sudbenom postupku« te o »prestupcima i kaznama« 662 kanona. Četvrta knjiga u prvom dijelu sadrži »parbeni postupak«, »kazneni postupak«, »ženitbeni postupak«, a drugi dio razvija postupak pri proglašivanju svetaca i blaženih. Riječ »crkveni sud« (crkveni sudbeni postupak) označuje zakonito raspravljanje pred crkvenim sudištem i riješenje prepirke o stvarima, koje spadaju pod crkvenu sudbenu nadležnost. Postoji crkveni *parbeni postupak* (iudicium contentiosum), kojemu je zadaća poricati ili zaštititi prava fizičnih osoba kao i moralnih bića, te ustanoviti njihove pravne činjenice; zatim crkveni *kazneni* postupak (judicium criminale) koji se bavi prestupcima, da uzročnike udari primjerenim kaznama ili da izjavi nastup od prava već udarene kazne (can. 1552).

Crkva po svojem vlastitom i isključivom pravu sudi a). o duhovnim stvarima (res mere spirituales) i onim, što su u savezu s duhovnim stvarima (res spiritualibus adnexae) b). o svim povrijedama crkvenih zakona i o grijesima, e da se ustanovi krivnja i odnosna kazna. c). o svim prijepornim i kaznenim stvarima osoba, koje uživaju povlasticu sudišta. d). u mješovitim stvarima, gdje su crkva i država jednako nadležne, odlučuje prevencija (can. 1553).

Upogled prevencije veli zakonik: »Tužitelj, koji preda gragjanskom sudu *mješovite* stvari, te bijahu već iznešene pred crkveni sud, može biti kažnjen primjerenim kaznama i gubi pravo gonjenja parnice pred crkvenim sudom u dotičnoj stvari i u ostalim, te su s njom spojene (can. 1554.) Postupnik propisan od novog zakonika obvezatan je za sva crkvena sudišta osim *S. Oficija*, jer ovo sudište ima i nadalje postupati prema svojim posebnim propisima. Ako se niža sudišta imaju baviti sa stvarima, koje spadaju pred sudište S. Oficija, moraju slijediti propise ovog sudišta. Za postupke upogled otpuštanja članova kojeg reda ili kongregacije vrijede kanoni 654—667.

42. **Vrste sudišta.** Svaki je Ordinarij, izuzev zakonite iznimke, sudac u prvoj molbi, a može vršiti sudbenu vlast osobno ili preko ovlaštenih osoba. Biskup je dužan imenovati svojim sucem zamjenikom oficijala, koji redovito mora biti osoba različita od generalnog vikara; oficijal sačinjava s biskupom jedno te isto sudište, ne smije suditi u stvarima, koje je biskup sebi pridržao; oficijalu se mogu dodijeliti pod

oficijali; biskup ih može maknuti svaki čas; za ispražnjene biskupske stolice ostaju u službi, niti ih može svrgnuti kaptolski vikar, a novi ih biskup mora potvrditi (c. 1577 i 1573). U svakoj biskupiji treba imenovati zborne ili mjesto zborne suce (judices prosynodales), najviše dvanaestoricu, koji mogu vršiti službu kao od biskupa ovlašteni suci (can. 1574). Ovim dobivaju, od tridentinskog sabora predvigjeni sinodalni suci drugo značenje. Isključiv protivne običaje i uz opoziv svake oprječne povlastice novi zakonik propisuje, da prijeporna pitanja upogled regjenja, ženitbenih stvari, stolne crkve, te kazneni postupci u svrhu oduzimanja kanonski podijeljenog nadarja i upogled izopćenja, moraju biti predana zbornom sudištu od *tri* suca; a kaznene stvari kao maknuće (dez positio), svrgnuće (degradatio) te uskrata duhovnih staleških prava ima suditi zborno sudište od *pet* sudaca. Ovim zbornim sudištima (tribunalia collegialia) može Ordinarij povjeriti i druge parnice. (can. 1576). Prepirke upogled biskupske menze i biskupske kurije treba povjeriti ili neposredno višem sucu ili biskupijskom zbornom sudištu, koji sastoji od oficijala i dva starija sinodalna suca (can. 1572 § 2). Izuzev zadnja dva slučaja, može biskup sam presijedati sudištu, ali se preporuča, da tu službu prepusti oficijalu (can. 1578). Razlog da se odbije neki sudac jest i srostvo te tazbina u svim stupnjevima upravne loze, a do uključivo drugog stupnja pobočne loze (can. 1613). Odbijene suce mora Ordinarij izmjeniti s drugima. U slučaju da je odbijen i sam Ordinarij, onda odlučuje o tom viši sudac (can. 1615). Za manje važne stvari dostatan je jedan sudac; ali ovaj može uzeti još dva prisjednika sa savjetujućim glasom i to izmegju sinodalnih sudaca (can. 1575).

Sudište *druge* molbe, za sve stvari pretresene u prvoj molbi od sufraganih biskupa, jest metropolitansko sudište, a za stvari pretresene od metropolitanskog sudišta druga je molba Ordinarij, kojega je Metropolita izabrao uz privolu sv. Stolice (can. 1594). Prizivno sudište ima se urediti na isti način kao sudište prve molbe. Ako je neka stvar u prvoj molbi zborno (collegialiter) pretresana, onda to mora biti i u drugoj molbi, niti smije u drugoj molbi suditi manji broj sudaca nego u prvoj molbi (can. 1596).

Treća molba i najviša jest rimski papa, koji sudi ili sam osobno ili preko svojih redovitih sudišta ili putem posebno za to ovlaštenih sudaca (can. 1597).

S. Rimska Rota je redovito sudište ustanovljeno od sv. Stolice za primanje i pretresanje priziva. To je zborno sudište, koje sastoji od stalnog broja auditora, a ovima presjeda dekan, kao prvi megju jednakima (primus inter pares). Auditori moraju biti svećenici s doktorskim naslovom barem iz obaju prava. Bira ih papa. Rota sudi ili u *obrednji* triju auditora (per singulos turnos trium auditorum) ili u zboru svih auditora, ako papa u kojem slučaju ne odredi štogod posebna. (can. 1598). Više parnice (causae maiores ne spadaju u nadležnost ovog sudišta (can. 1600). Proti naredbama Ordinarija nema priziva na Rotu, već se može podastrijeti utok nadležnoj kongregaciji (can. 1601). Vrhovno sudište jest »Signatura Apostolica« koja sastoji od više stožernika, a jedan od njih je prefekt (can. 1602) Zadaća ovog sudišta opisana je u kanonima 1603—1605. Naglasiv primat sv. Stolice veli zakonik, da svaki vijernik ima pravo svoje prijeporne ili kaznene parnice (in quovis judicii gradu et in quovis litis statu) podastrijeti sv. Stolici. Izuzev slučajeve sudbenog priziva (appellatio), ovakov utok, podastrt sv. Stolici ne obustavlja vršenje jurisdikcije kod suca, koji je sudbenim postupkom već započeo. (can. 1569).

43. Nadležnost sudišta. Prva Stolica nije podložna ničijem sudu (prima sedes a nemine judicatur). Rimskom papi je pridržano sugjenje: a) vladajućih knezova, njihove djece i članova njihovih kuća b) stožernika c) papinskih legata, d) biskupa takogjer titularnih u kaznenim stvarima. Papinskim sudištima su pridržane prijeporne parnice sjedišnih biskupa, biskupije i ostale pravne osobe, kojima je papa neposredni poglavar kao n. p. izuzete (exemptae) redov-

ničke udruge, samostanske kongregacije itd. U pridržanim parnicama nadležan je od pape uoblašteni sudac. U svim ovakovim slučajevima drugi su suci posve nenadležni (can. 1558). Pravni naslovi za nadležnost sudišta isti su kao u starom pravu naime *pravo boravište i poluboravište* optuženog (can. 1561), zatim *položaj prijepornog predmeta* t. j. kod stvarnih tužaba može se stranku predati sudu onoga Ordinarija, gdje se nalazi stvar; pak mjesto, gdje je sklopljen *ugovor*, gdje je počinjen *prestupak*, *connexio causarum i prevencija* (c.c. 1564—1508).[1])

Tužitelj spada pod nadležnost sudišta optuženika; ako optuženik spada pod više sudišta, onda tužitelj ima da bira. (can. 1559 § 3) Pri tužbama upogled *spolia*, u prepirkama glede nadarbina i uprave postoji nužno sudište (forum necessarium), i to kod Ordinarija mjesta, a kod prepiraka glede baštinjenja *nužno* je sudište u mjestu boravišta oporučitelja (can. 1560).

Novi zakonik ne poznaje nikakovih *javnih* sudbenih rasprava, jer kanon 1640 veli, da kod sudbenih sjednica smiju biti prisutne samo one osobe, koje su potrebite, da se provede sudbeni postupak; nepozvane osobe nemaju pristupa u sudbenu dvoranu.

44. **Postupak** počinje predatbom tužbe i pozivom optuženika. Tužba (libellus) ima biti redovno *pismena*; u njoj treba navesti: 1 nadležnost suda, osobu, od koje se nešto zahtijeva, temelj na kojem se nekoga tuži; 2. treba u kratko navesti dokaze; 3. ima se potpisati tužitelj ili njegov zamjenik s navodom mjesta i nadnevka. Nezna li tužitelj pisati, može ga se usmeno primiti na zapisnik (c. c. 1706—1707) Postupak, tj. saslušaj stranaka, svjedoka, vještaka, ima se obavljati pismeno (protokolarno), samo iznimno može sud pri svrhi dozvoliti umjerenu usmenu raspravu (can. 1966.) Prema tomu odvjetnici moraju obranu stranaka prikazati pismeno, a treba da ih potvrdi biskup (can. 1658, § 2). Svaki katolički svećenik ili svjetovnjak, ako je vješt kanonskom pravu, može biti

[1]) Haring. p. 45. Theol. Quartalschrift III, 1918. p. 467.

izabran za odvjetnika. (can. 1657, § 2). Pri kaznenom postupku dobiva optuženik službenog branitelja, ako nema vlastitoga (can. 1655, § 2). Zakletvom potvrgjene izjave dvaju ili triju nesumnjivih svjedoka sačinjavaju dostatan dokaz. Izjava samo jednog svjedoka dostatan je dokaz lih onda, ako je dotičnik »testis qualificatus« čije se izjave tiču službenih stvari (can. 1791). Svaki poziv (citatio) jest peremptoran, niti je potrebito poziv opetovati. (can. 1714) Pri *kaznenom* postupku nije dozvoljeno optuženiku nametnuti zakletvu, e da se utvrdi njegova izjava (can. 1744) Aichner p. 764 ss. Belaj p. 265 ss.

45. **Ženidbeni postupak**. Zakonik iznova opredjeljuje nadležnost sudišta u ovom pogledu. Nadležan je Ordinarij mjesta, gdje se je sklopila ženitba; dotično Ordinarij optužene stranke; ako je pak jedna stranka nekatolička, nadležan je Ordinarij kat. stranke (can. 1964). Ako se radi o rastavi ženitbe sklopljene ali ne izvršene, biskupsko sudište ne smije započeti postupka bez naloga sv. Stolice (can. 1963). Pravo na tužbu u ženidbenim stvarima imaju supruzi, osim ako su oni sami bili uzrokom ženitbene zapreke; zatim crkveni branitelj (promotor justitiae), ako su zapreke javne; druge osobe mogu samo prijaviti stvar crkvenom branitelju. (can. 1701). U slučajevima, kada je očevidno, da postoji ne otpuštena zapreka različite vjere, reda, svečanog zavjeta čistoće, bračnog veza, srostva, tazbine ili duhovnog srostva, može Ordinarij, pozvav stranke i branitelja ženitbe, proglasiti nevaljanost ženitbe izostaviv sve sudbene svečanosti (can. 1990) Branitelj ženitbe može se proti tomu prizvati na drugu molbu. (can. 1991). Pouka za ženitbene sudove, što se je do sada u nas rabila, izgubila je vrijednost nastupom novog zakonika i prestankom konkordata. Blagdani za crkveni sud jesu svi zapovjedni blagdani i tri zadnja dana velike sedmice (can. 1639), Postupak pri proglašivanju blaženih i svetih sadržan je u kanonima 1999—2141.

46. **Posebni postupak** odregjuje novi zakonik za maknuće pomičnih i nepomičnih župnika; za pre-

mještenje župnika; proti duhovnicima non residentes, concubinarii; proti župnicima in adimplendis officiis negligentes i pri udaranju suspenzije ex informata conscientia. Upogled *župnika* dekret »Maxima cura« preinačen je na slijedeći način. a) Maknuti nepomičnog župnika može biskup naredbenim putem (amotione oeconomica), ako postoje zakoniti razlozi, koji su navedeni takogjer u spomenutom dekretu. U tom slučaju biskup, saslušav dva zborna ispitatelja, izdade dotičnom župniku obrazloženi poziv, da se odreče župe. Od župnika navedene proturazloge biskup ispita saslušav iste ispitatelje. Svrši li ovakovo ispitivanje na štetu župnika, onda biskup izda odluku maknuća. Proti ovoj odluci može se župnik uteći na istog Ordinarija kroz deset odnosno dvadeset dana; Ordinarij raspravlja o utoku saslušav dva župnika konsultora i konačno odluči. b) Za maknuće *pomičnog* župnika (dušobrižnika) moraju postajati isti razlozi kao gore; tada ga biskup pozove na odreku. Ako dušobrižnik iznese svoje razloge, biskup ih ispita saslušav dva ispitatelja, zatim izdade presudu saslušav opet dva ispitatelja c) *Premjestiti* nepomičnog župnika proti njegovoj volji ne može biskup bez apostolskog indulta. Pomični župnik (dušobrižnik) biva opomenut, da slijedi poziv biskupov i pogje na drugu župu; ako se ovaj ustručava i iznese svoje proturazloge, biskup ih ispita i presudi saslušav dva ispitatelja (c. c. 2147—2167) Vidi br. 29.

d) Proti duhovnicima *non residentes* biskup izdade opomenu. Ako ostane bez uspjeha i duhovnik iznese proturazloge, biskup ih ispita i presudi saslušav dva ispitatelja. Tada ima uslijediti kazna t. j. gubitak nadarbenih dohodaka. Nema li ovakova kazna uspjeha tada je dalnji postupak različit prema tomu, da li se radi o pomičnom ili nepomičnom župniku. Ako pomični župnik kroz propisani rok od biskupa ne preuzme sjedišta, tada ga biskup može odmah maknuti. Ako istu stvar učini nepomični župnik i iznese svoje razloge, biskup ih ima ispitati saslušav dva ispitatelja. Uspije li ispitivanje protiv župnika, onda mu biskup

zaprijeti maknućem ili saslušav dva ispitatelja izdade odmah odluku maknuća.

e) Ordinarij može duhovnika sebi podložna suspendirati ex informata conscientia. Ovo *izvanredno* srestvo Ordinarij ne smije upotrebiti, ako može bez velike teškoće postupati proti krivcu prema zakonskim propisima (ad normam iuris). Za ovakovu suspenziju nije potrebita niti sudbena forma niti kanoničke opomene. Općenito se ovakova kazna udara lih radi *tajnih* prestupaka, a ne javnih (notorii). Radi javnog prestupka može se udariti jedino onda, ako biskup posjeduje očevidne dokaze prestupka, ali nije moguć sudbeni postupak, jer svjedoci ne će nikako da na sudu svjedoče, a drugačije se prestupak ne može dokazati, ili ako duhovnik ili državni zakoni javno dokazivanje potpuno onemogućuju (cc. 2186—2194). Ako se duhovnik uteče na sv. Stolicu, biskup mora poslati sv. Stolici dokaze, iz kojih proističe, da je dotičnik zbilja počinio takov prestupak, koji se može udariti ovako izvanrednom kaznom. (cc. 2186—2194). Kao u ovom posljednjem tako i ostalim gore navedenim slučajevima ovog posebnog postupka postoji samo jedan pravni lijek t. j. utok na sv. Stolicu (recursus ad S. Cong. Consistorialem *c. 248, § 3*), koji nema obustavne moći (non in suspensivo *can 192*) t. j. biskupska odluka maknuća ostaje u kreposti, župnik mora ostaviti župsku kuću, ako nije možda bolestan (can. 2156), ali Ordinarij smije dotičnu župu samo privremeno popuniti, dok visi utok kod sv. Stolice (can. 2146. § 3). Ovako odstranjenog župnika treba odrediti za drugu službu ili umiroviti. Blaže treba postupati s onim, koji se je dobrovoljno odrekao. (can. 2154 § 2) Za utok na sv. Stolicu nije propisan nikakov rok can. (2146. § 1). Ko se proti odredbi svoga biskupa uteče svjetovnoj vlasti. upada samim činom (ipso facto) u izopćenje osobitim načinom pridržano papi (can. 2334).

Što se tiče stalnih župnika, kako već gore br. 29 spomenusmo, vrijedi još uvijek pravilo da su *nepomični* i da ih se s nadarja redovno može odstraniti

lih sudbenim putem, a pomoću kaznenog postupka. c. c. 192, 454, 2298, 2299.[1]

Naredbenim putem (amotio oeconomica) može *stalni* župnik biti maknut jedino onda, kada postoje razlozi, koji se izričito u novom zakoniku za tu svrhu navagjaju (c. c. 2147—2156).

V. Prestupci i kazne (De delictis et poenis).

47. **Prestupci.** Prema uzoru modernih zakonika i novi nam crkveni zakonik podaje općenitu nauku o *prestupcima*, o njihovoj ubrojivosti, te olakšavajućim i otešćavajućim okolnostima i o pokušaju prestupka. (c. c. 2195—2213). Crkva sudi po dobivenoj vlasti o svim grijesima, ali svi grijesi nijesu ujedno i *prestupci*, već samo oni, koje kazni crkveno pravo ili gragjansko pravo vremenitim kaznama. O grijesima sudi crkva u ispovijedi (in foro interno sacramentali) o crkvenim prestupcima sudi na vanjskom sudu (in foro externo), osim ako ostanu tajni. **Belaj** p. 278; **Aichner** p. 774[2]), Zakonik veli: Riječju prestupak, u crkvenom pravu, razumijeva se izvanjski, ćudoredno ubrojivi čin povrjede zakona, komu je udarena barem neodregjena kanonička sankcija. Što zakoni propisuju upogled *prestupka* (violatio legis) vrijedi takogjer i upogled *prekršaja* (violatio praecepti), ako se iz okolnosti drugačije ne razabire (can. 2195). Vrsta prestupka se prosugjuje prema važnosti prekršenog zakona, prema ubrojivosti (imputabilitas) i prouzročenoj šteti (can. 2196). Pregled crkvenih prestupaka i odnosnih kazna sadržan je u kanonima 2314—2414. Prestupci se dijele u delicta contra fidem et unitatem ecclesiae; contra religionem; contra auctoritates, personas, res ecclesiasticas; contra vitam, libertatem, proprietatem, bonam famam ac bonos mores; crimen falsi; delicta in administratione vel susceptione ordinum aliorumque sacramentorum; delicta contra obligationes proprias status clericalis vel religiosi; delicta in collatione, susceptione et dimissione dignitatum, officiorum et beneficiorum ecclesiasticorum; abusus potestatis vel officii ecclesiastici. O *crkvenim* prestupcima, kao otpad od vjere, krivovjerje, raskolništvo sudi crkva; o *gragjanskim* sudi gragjanski sud; ali je i crkva tu nadležna ratione peccati; o mješovitim prestupcima (mixti fori), t. j. koji se protive i gragjanskim i crkvenim zakonima, n. p. kriva zakletva, može suditi i crkvena i gragjanska vlast (can. 2198).

[1]) Haring p. 50.
[2]) Haring. p. 47.

48. **Kazne.** Crkva ima prirogjeno i vlastito pravo, neovisno o ikakovoj ljuskoj vlasti, kazniti sebi podložne kršitelje zakona kaznama duhovnim i vremenitim (can. 2214). Kazne, te ih crkva nalaže u ispovijedi zovu se *pokora*, a one, kojima kazni crkva na vanjskom sudu, zovu se: a) cenzurae, kada smjeraju poglavito na to, da se krivac popravi (poenae medicinales; b) pedepse (poenae vindicativae), koje idu zatim, da se krivac kazni i pravdi udovolji; c) kazneni ljekovi i pokore (remedia poenalia et poenitentiae) (can. 2216.) Obzirom na kazne treba slijediti blaže tumačenje (can. 2219). Ako kazneni zakon i ne odregjuje kazne za neki posebni prestupak, biskup ipak može i bez opomene kaznu odmjeriti, u slučaju kada je nastala jaka sablazan ili je prestupak teške naravi; inače uvijek mora prije uslijediti opomena (can. 2122). Neznanje zakona ili same kazne ispričava od ljekovnih kazna (poenis medicinalibus), ako nije po srijedi ignorantia crassa vel supina, ali ne ispričava od pedepsa (poenis vindicativis can. 2229). Od općenitih odredaba kaznenog zakona izuzeti su kardinali, a takogjer i biskupi, ako se radi o suspenziji ili interdiktu latae sententiae. (can. 2227). Zastara upogled proganjanja krivca nastaje redovno poslije tri godine. Za uvrede nastaje zastara nakon jedne godine; za kvalificirane prestupke proti šestoj i sedmoj zapovjedi Božjoj nakon pet godina, za simoniju i ubojstvo nakon deset godina. (can. 1703). Prije deklaratorne presude krivac je ispričan od izvršavanja kaznenih posljedica, ako mu prijeti ozloglašenje. (can. 2232). Što se tiče naravi

samih cenzura novi zakonik ne donosi promjena, navagja tri cenzure kao i staro pravo t. j. izopćenje interdikt i suspenziju (can. 2255), Censurae latae sententiae naznačene su u kanonu 2314. Bulla Apostolicae Sedis i naknadne odredbe, kako već spomenusmo, izgubile su valjanost, a vrijede samo oni kazneni propisi, što su u zakoniku navedeni. Ako je zločin odmetništva (apostasia) iznešen pred *izvanjsko* sudište biskupa, može biskup odriješiti od izopćenja, inače je in foro interno stvar pridržana osobitim načinom papi (can. 2314. § 2). Ako se obavi općenito odriješenje od cenzura, onda ovo vrijedi i za cenzure u dobroj vjeri prešućene, ali ne za one, što su najosobitijim načinom pridržane sv. Stolici (can. 2249). Ako je neko odriješen od cenzure in foro interno, može se takogjer u činima pro foro externo ponašati kao odrješen, kad nema bojazni za kakovu sablazan; ipak starešina može zahtijevati, da cenzura ostane sve do odriješenja in foro externo, ako odriješenje in foro interno nije dokazano, ili ga se zakonito ne može predmnijevati (can. 2251). Glede odriješenja od cenzura u smrtnoj pogibelji vrijedi dosadašnje pravo t. j. može se odriješiti od svih cenzura; ali ako je neko bio odriješen od ispovjednika bez oblasti ili od cenzure ab homine ili od cenzure pridržane specialissime sv. Stolici, kad ozdravi ima zatražiti ponovno odriješenje (can. 2252).

U žurnim slučajevima (in casibus urgentioribus) kada je veoma teško doći do biskupa, može odriješiti od cenzura svaki ispovijednik, ali se odriješeni mora kroz mjesec dana obratiti preko ispovjednika, ne otkriv svoje ime, na sv. penitencijeriju, biskupa ili kojeg drugog starešinu, koji ima tu oblast. U *izvanrednom* pak slučaju, kada je moralno nemoguće doći do Ordinarija, onda može svaki ispovjednik konačno odriješiti bez dalnjih obveza, ali ima narediti primjerenu pokoru, koja obvezuje uz kaznu ponovnog pada u cenzuru. (can. 2254.) Od ovoga se izuzimlje absolutio complicis. can. 2367. [1])

[1]) Haring. p. 50. i Dr. J. Carić »Priručnik crkvenih zakona« str. 90 Hrvat. Knjižara Split 1918.

Izopćenje udara lih fizične osobe; s toga, ako se kad izreče povrh moralne osobe, onda to znači da udara pojedine osobe tog moralnog tijela, koji su u prestupku sudjelovali; interdikt i suspenzija udara takogjer udrugu kao moralnu osobu; izopćenje i interdikt udara takogjer svjetovnjake, suspenzija samo duhovnike; interdikt udara i mjesto; izopćenje je uvijek samo cenzura; interdikt i suspenzija mogu biti i cenzure i osvetne kazne: u dvojbi se predmnijeva da su cenzure (can. 2255 § 2). Pod imenom »divina officia« razumijevaju se čini, koje svećenik vrši krepošću reda (functiones potestatis ordinis); pod imenom »actus legitimi ecclesiastici« treba razumjeti: vlast upravljanja crkvenim dobrima; kojugod službu pri crkvenom sudu; kumovanje na krštenju ili krizmi; glasovanje u crkvenim izborima; pravo patronata (can. 2256). Interdikt je cenzura, koja zabranjuje vjernicima neke sv. čine nabrojene u kanonu 2268. Interdikt je ili mjesni ili osobni ili općeniti ili posebni can. 2269. Umaknuće ženske silom ili prevarom u *svrhu vjenčanja* jest zapreka vjenčanja (c. 1074). i nosi sobom cenzuru interdikta zakonitih crkvenih čina (actuum legitimorum ecclesiasticorum). Umaknuće u svrhu udovoljenja strasti (explendae libidinis causa), bez namjere vjenčanja, nije zapreka za vjenčanje, ali pada pod spomenutu cenzuru. U istu cenzuru pada onaj, koji povede sobom maloljetnu djevojku njezinom privolom, ali bez privole roditelja ili skrbnika (can. 2353). Suspenzija je cenzura, kojom duhovnik biva obustavljen od službe ili od nadarja ili od obojega (can. 2278). Proti cenzurama može se svak prizvati na višu vlast, ali ne in suspensivo; proti osvetnim kaznama priziv je in suspensivo can. 2243 i 2287. Ljekovne kazne (remedia poenalia) jesu: *opomena, ukor, nalog, paska.* can. 2306. Kazne za pojedine zločine navedene su u kanonima 2314—2414. Za ispovjednike je važno uočiti glavne prestupke, koji sobom nose izopćenje ipso facto, a to su: krivovjerje, odmetništvo, raskol. (can. 2314); mješovite ženitbe pred inovjernim svećenikom sa nekatoličkim kršte-

njem i nekatoličkim uzgojem djece (can. 2319); bacanje ili zloporaba posvećenih čestica. (c. 2390); izdavanje, hotimično čitanje knjiga nekatolika, koje šire krivovjerje, odmetništvo ili raskol. (c. 2318); uteći se proti biskupu svjetovnoj vlasti (c. 2334); framasunstvo (c. 2335); biskupa tužiti svjetovnom sudu. (c 2341); povreda klauzure kod svečanih zavjeta (c. 2342); tvorni napadaji na duhovnike ili redovnike obojeg spola (c. 2343); prisvajanje crkvenih dobara u vlastitu korist (c. 2346); abortus (c. 2350); dvoboj (c, 2351); falsa denuntiatio confessarii de sollicitatione (c. 2363); absolutio complicis (c. 2367); omissio denuntiationis quoad sollicitantem (c. 2368); violatio sigilli confessionis (c. 2369); simonija pri postizavanju služba i nadarbina (c. 2392); otugjenje crkvenih dobara bez potrebite privole sv. Stolice (c, 2347). Najvažnija suspenzija, što nastupa ipso facto jest hotimično ispovijedanje bez jurisdikcije; odriješivanje od reservata bez oblasti (c. 1366); ali je pokornik u slučajevima »erroris communis« valjano odriješen od nepridržanih grijeha, premda nedopušteno (c. 209).

49 **Zaglavak.** Ovim smo svršili prikazivanje najvažnijih promjena kao i iznašanje nekih razjašnjenja upogled novog crkvenog zakonika. Želili smo, da ova radnja bude korisnim pomagalom pri učenju novog prava ne samo dušobrižnom svećenstvu već i ostalim osobama, te se bave pravom, a osobito bogoslovcima i slušateljima prava na sveučilištu. završavamo riječima prof. *Haringa* u Grazu:

»Važnost ovog zakonika sastoji u jedinstvenoj obradbi čitavog pravnog gradiva, u riješenju mnogih do sada prijepornih pravnih pitanja i u prilagogjenju današnjim prilikama. Izražavanje je veoma pomnjivo; nekoje sumnje su uklonjene navodom oprječnih slučajeva. Opaža se sudjelovanje najširih krugova. Katolička crkva može se s novim zakonikom ponositi. I s formalne strane može novi zakonik da se usporedi s modernim zakonicima.«

S. N. V. S. B.

Sadržaj.

L. D. O. M.

Biblioteka modernih znanstvenih pitanja

Vlasnik i urednik: Dr. JOSIP CAREVIĆ - SPLIT (Narodni Trg br. 4).

Glasovi štampe.

»*Bogoslovska Smotra*« – *Zagreb, god. 1914 br. 3* piše o *prvom* svesku: »Pisac je napisao raspravu i to kakove nijesmo vični čitati ni u podliscima ni u knjigama; to je rasprava, koja može služiti za uzor našim mladim pregaocima, da iz nje nauče, kako se obrađuju pitanja ne samo historijska nego uopće znanstvena.

»*Riječke Novine*« *1914, br. 138* pišu o *drugom* svesku: »Ova fiziološko-psihološka studija... zanimat će svakoga, koji je pristupačan logičnom raspravljanju, te se zanima ovim važnim pitanjima iz područja psihologije, jer je pisana zanimivo, sa mnogo okretnosti i poznavanja predmeta... Stil je snažan, aforističan i bujan, i ako neugodno djeluje gdjegod prečesto upotrebljavanje istih veznika. Ali najviše djeluje duboko poznavanje literature predmeta i ono stringentno zaključivanje; uopće malo ćemo naći u djelima naše najnovije nebulozne literarne produkcije takve jasnosti i logičnosti, kao kod dr.-a Carevića, jer je on majstor u porazdijeljenju argumenata i onda izvađenju logičnih posljedica, koje iz toga nužno slijede.

»*Novine*« - *Zagreb, 1917 br. 274* pišu o *trećem* svesku: »Što se tiče predmeta i obrane svoga stanovišta napokon... cijenim, da je dr. Carević ovom knjigom dostatno oborio glavne i bitne prigovore dr. Pazmana proti studiji o hipnotizmu, ponovno dokazujući, da hipnotizam nije đavolskog porijekla, već da je to prirodan pojav, da je po sebi moralno indiferentan, a u praksi da je katkada dozvoljen u svrhe liječenja i znanosti uz potrebite mjere opreznosti«. V. B.

»Novine« - *Zagreb, 1917 br. 205* pišu o *četvrtom* svesku: Divna je to knjižica brate, zgodna, savremena. Ona je stvorena, da unese svjetlosti u zabunjene, da potresne dušama na spasenje, da rasprši maglu nastranih svjetskih nazora, da svede u pravu koletečinu zabludjelu ljudsku pamet. Malena je doduše objemom, ali silna logikom, duboka dojmom. Svaka je riječ u njoj omjerena, svaka misao ko dlijetom izdjelana. Filozofsko to jedro umovanje, toli impozantno i toli jasno i jednostavno, na prvi te mah osvaja, dok, na koncu kada si knjižicu dočitao, cijeli kompleks umovanja daje novi smjer tvome mišljenju i čini ti se, da si napokon ko valja progledao«. V. B.

Svesci se nabavljaju kod *pisca*, kod *Hrvatske Knjižare - Split, Knjižare V. Jurić - Split.*

